

Turinys

Ižanga.....	2
I. Bendroji nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata	4
II. Sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata.....	10
1. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida.....	10
2. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka ir rūšys	15
III. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties pagal LR Baudžiamąjį kodeksą požymių analizė (135 str.)	19
1. Objektiviai požymiai.....	19
2. Subjektyviai požymiai	31
IV. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai	37
1. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nukentėjusįjį	38
2. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviąją pusę.....	42
3. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys subjektyviąją sunkaus sveikatos sutrikdymo pusę	44
V. Sunkus sveikatos sutrikdymas pagal užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus	51
1. Rusija	51
2. Švedija	55
3. Latvija.....	56
4. Prancūzija	57
VI. Bausmė už sunkų sveikatos sutrikdymą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus	60
Išvados	64
Santrauka	66
Summary.....	67
Literatūros sąrašas	68

Ižanga

Kiekvienos demokratinės valstybės nacionaliniai įstatymai, o taip pat ir pagrindiniai tarptautiniai dokumentai įtvirtina žmogaus teisę į sveikatą. Lietuva, atsižvelgdama į tarptautiniuose dokumentuose, tokiuose kaip „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“ įtvirtintą žmogaus teisių ir laisvių katalogą, savo Konstitucijoje paskelbė, kad žmogaus gyvybę saugo įstatymas (19 str.), žmogaus asmuo yra neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas (21 str.)¹.

Matyt, nereikia įrodinėti, kad viena iš didžiausių vertybių, svarbumu mažai nusileidžianti tik gyvybei, yra žmogaus sveikata. Didžiausia žala jai padaroma sunkiu sveikatos sutrikdymu, kuris ir sudaro šio magistrinio darbo **objektą**. Taip jį įvardija 2000 m. rugsėjo 26 d. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – LR BK), kuris iš esmės pakeitė šio nusikaltimo sąvoką, atsisakydamas 1961 m. Baudžiamajame kodekse buvusios „tyčinis sunkus kūno sužalojimas, užkrėtimas liga ar kitoks susargdinimas“.

Šio darbo **tikslas ir uždaviniai** - atskleisti sunkaus sveikatos sutrikdymo, už kurį iškyla baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK 135 str., sampratą, išryškinti minėtos sudėties požymius bei atskleisti teisinio reguliavimo ypatumus lyginant LR BK su Rusijos, Švedijos, Latvijos bei Prancūzijos baudžiamaisiais įstatymais.

Rašant šį darbą naudotasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, kitais Lietuvos bei užsienio valstybių įstatymais bei teisės aktais, tarptautiniais teisės aktais, Lietuvos ir užsienio baudžiamosios teisės literatūra, monografijomis, moksliniais darbais (remiamasi J. Nociaus, K. Jovaišos, N. I. Zagorodnikov, J. Herring, Y. Mayaud ir kt. darbais). Darbe taip pat pasinaudota Lietuvos teismų praktika teoriniams teiginiams pailiustruoti. Kai kuriems nagrinėjamos temos aspektams atskleisti naudotasi ne tik teisine, bet ir medicinine literatūra.

Šie šaltiniai buvo analizuoti naudojantis istoriniu, sisteminiu, lyginamuoju bei lingvistiniu **metodais**. Istorinis metodas panaudotas aptariant baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, istorinę raidą. Šiame darbe teisės normos aiškintos ne tik pažodžiui, bet ir atsižvelgiant į susijusių teisės aktų sistemą bei tikrąją normų prasmę ir tikslus (sisteminis metodas). Lyginamasis metodas taikytas analizuojant Lietuvos, užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, taip pat ir aptariant skirtingų mokslininkų nuomones atskirais nagrinėjamos temos klausimais.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, Nr. 33 – 1014, 1992

Lingvistinis metodas naudotas aiškinant teisės normų tekste vartojamų bendrinės kalbos žodžių prasmę.

Šio darbo tyrimo **dalyką** sudaro sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties aspektai, pirmiausiai numatyti Lietuvos, o po to ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, aptariama bausmė už šį nusikaltimą.

Darbo **originalumą** lemia tai, jog iki šiol sunkus sveikatos sutrikdymas daugiausiai nagrinėtas apsiribojant Lietuvos baudžiamųjų įstatymų analize. Šiame darbe sunkus sveikatos sutrikdymas nagrinėjamas platesniame kontekste - lyginant LR BK su kitų valstybių (Rusijos, Švedijos, Latvijos bei Prancūzijos) baudžiamaisiais įstatymais. Pastebima, jog dauguma užsienio valstybių vis dar laikosi nusistovėjusios baudžiamosios praktikos ir pavojingiausią nusikaltimą sveikatai įvardija „sunki kūno sužalojimu“ (angl. - *serious bodily injury*). Tačiau tai nereiškia, kad šio nusikaltimo reglamentavimas skirtingose valstybėse vienodas. Šiame darbe nagrinėjamų valstybių baudžiamoji teisė yra labai skirtinga, o tai lemia ir sunkaus sveikatos sutrikdymo reguliavimo specifiką.

Temos **aktualumas** grindžiamas tuo, jog sunkiu sveikatos sutrikdymu yra pažeidžiama ne tik žmogaus sveikata, bet ir sudaroma grėsmė visuomenės saugumui, jos santvarkos stabilumui, o tai savo ruožtu gali turėti nemažai įtakos ir ekonominei valstybės būklei (stabdo vidaus rinkos plėtrą, kenkia užsienio prekybos interesams ir pan.), kadangi tik saugi ir stabili visuomenė gali būti demokratinės valstybės garantas. Todėl įvairiais teisėtais būdais valstybėje turi būti stengiamasi užkirsti kelią šiai nusikalstamai veikai.

Darbe medžiaga pateikiama **struktūriškai**: pirmiausiai atskleidžiama bendroji nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata (akcentuojant tokius elementus kaip sveikatos sąvoka, jos sutrikdymo samprata bei nusikaltimų žmogaus sveikatai sistema, įtvirtinta šiuo metu galiojančiame BK), sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata (aptariama baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, istorinė raida, sunkaus sveikatos sutrikdymo rūšys), sudėties požymiai (objektas, objektyvioji pusė, subjektas, subjektyvioji pusė ir kvalifikuojantys požymiai) pagal LR BK, pagrindžiant teismų praktika, toliau pateikiamas nagrinėjamų Europos valstybių baudžiamosios teisės normų, reglamentuojančių šį nusikaltimą, lyginamasis tyrimas. Išnagrinėjus užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose reglamentuojamą sunkų sveikatos sutrikdymą (kūno sužalojimą), aptariamos bausmės už šio nusikaltimo padarymą.

I. Bendroji nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata

Nusikaltimai žmogaus sveikatai, lyginant su kitais nusikaltimais žmogui, pagal savo prigimtį ir sukeltus padarinius yra vienas sunkiausių ir pavojingiausių nusikaltimų, už kurį faktiškai pavojingesni tik nusikaltimai žmogaus gyvybei, įtvirtinti LR BK XVII skyriuje. Todėl siekiant teisingai apibūdinti šiuos nusikaltimus svarbi tokių elementų kaip: sveikatos, jos sutrikdymo sampratos analizė tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu bei nusikaltimų žmogaus sveikatai sistema, įtvirtinta šiuo metu galiojančiame BK.

Taigi pirmiausiai reikėtų atsakyti į klausimą kas yra **sveikata**. Didelį dėmesį sveikatos apsaugai ir gerinimui skiria Pasaulio sveikatos organizacija (PSO), kurios Konstitucijoje skelbiama, kad sveikata - tai ligų ir fizinių defektų nebuvimas, visiškos fizinės, dvasinės ir socialinės gerovės būklė². Lietuvai tapus Europos sąjungos nare, didelę reikšmę turi 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu priimta Bendrijos veiklos programa visuomenės sveikatos srityje³, kurioje teigiama, kad sveikata yra prioritetas, o Bendrijos visų politikos sričių ir veiklų apibrėžimuose bei įgyvendinime turi būti užtikrinta aukšto lygio sveikatos apsaugos sistema. ES Pagrindinių teisių chartijos 3 str. 1 d.⁴ teigiama, kad kiekvienas turi teisę gerbti fizinį ar psichinį vientisumą.

Lietuvoje sveikatos samprata įvairi ir besikeičianti. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas⁵ pateikia tokią sveikatos sąvoką:

- 1) tai normalus organizmo veikimas;
- 2) bendra gyvo organizmo būklė.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo⁶ preambulėje pateikiama iš esmės tokia pati sąvoka, kaip PSO Konstitucijoje. Taigi joje nurodoma, jog sveikata - tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė. Manytina, kad toks apibrėžimas yra per daug abstraktaus pobūdžio, todėl įstatymo leidėjas palieka spragų, leidžiančių išvengti atsakomybės nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui.

Taigi šiuo atveju reikia atsižvelgti, jog terminas „sveikata“ yra medicininė kategorija, todėl reikia remtis medicinine literatūra, pateikiančia kur kas tikslesnį šios sąvokos turinį. Medicinos

² Pasaulio sveikatos organizacijos Konstitucija. Prieiga per internetą:
<http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf>

³ Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 2003 m. priimančias bendrijos veiklos programą visuomenės sveikatos srityje (2003 – 2008) (1786/2002/EB).

⁴ Charter of fundamental rights of the European Union. No. 364/01. 2000.

⁵ KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 794

⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 63 – 1231, 1994

enciklopedijoje⁷ nurodoma, jog sveikata - tai fizinis ir dvasinis individo ir visuomenės normalumas. Sveikatos kategorijos supratimas yra įvairus ir kintamas. Teorinei ir praktinei medicinai svarbi sveikatos norma: tam tikra būklė, kuri iki tam tikros ribos nelaikytina nei liga, nei patologija, nei rizikos faktoriumi. Norma suprantama kaip statistinis vidurkis. Ji nuolat tikslinama pagal naujausius biologijos duomenis. Tačiau kartais normos sąvokos atsisakoma ir tiriami individai.

Žinoma, baudžiamojoje teisėje sveikata turi būti suprantama dar siauriau, ji turi būti siejama tiek su natūralia žmogaus organizmo būkle - tiek fizine, tiek psichine iki padarant nusikalstamą veiką, t.y. sveikata siejama tik su fiziologine ir psichologine asmens būseną, o socialinė žmonių gerovė neįeina į sveikatos sampratą (baudžiamosios teisės prasme). Sveikatos sutrikdymas yra laikomas kaip šios būklės pablogėjimas dėl kaltininko padarytos veikos.

Dabar galiojančiame BK nagrinėjamam nusikaltimui apibūdinti vietoj „kūno sužalojimo“ naudojamas „**sveikatos sutrikdymo**“ terminas. Autorės nuomone, tokios sąvokos naudojimas yra labiau pagrįstas, nes ne bet koks žalos padarymas žmogaus sveikatai yra vertinamas kaip kūno sužalojimas. Sveikatos sutrikdymo samprata gali apimti ir tokį žalos padarymą sveikatai, kuri nesusijusi su žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinės sandaros ar fiziologinių funkcijų pažeidimu, pavyzdžiui, psichikos sutrikimai, susirgimas narkomanija ar toksikomanija ir pan.

Kai kurie anglosaksų teisinės sistemos atstovai teigia, kad išvis nėra paaiškinimo kas yra „kūno sužalojimas“⁸. P. Saego taip pat nepateikia kūno sužalojimo sąvokos. Anot jo, asmuo traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jei nustatoma, kad jis neteisėtai padarė sunkų kūno sužalojimą ar neteisėtai sužeidė auką. Sąvoka „neteisėtai“ reiškia, kad šiuo nusikaltimu nelaikomi kaltinamojo saviginos veiksmai, taip pat kai auka davė sutikimą šiems veiksams⁹. Tuo tarpu tarp kontinentinės teisinės sistemos baudžiamosios teisės teoretikų iki šiol kyla nemažai diskusijų dėl tikslaus kūno sužalojimo (atitinkamai sveikatos sutrikdymo) sąvokos apibrėžimo. Pavyzdžiui, P. A. Dubovec (Дубовец) kūno sužalojimą traktuoja kaip priešingą teisei, kaltą žalos padarymą kito žmogaus sveikatai, pasireiškiantį normalaus kūno audinių ar organų funkcionavimo sutrikimu. Minimas autorius daro išvadą, kad visais kūno sužalojimų atvejais pažeidžiamas audinių ar organų normalus funkcionavimas, tuo tarpu

⁷ GRABAUSKAS, V. *Medicinos enciklopedija. II tomas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 305

⁸ SMITH, JC; HOGAN, B. *Criminal law*. London: Butterworths, 1978, p. 286

⁹ SAEGO. *Criminal law*. London: Thomson Sweet and Maxwell, 1985, p. 219

anatominės struktūros pažeidimas - tai požymis, būdingas tik daliai šių nusikaltimų¹⁰. Tiek A. Klimkos¹¹, tiek A. S. Nikiforovo (Никифоров)¹² nuomone kūno sužalojimas - tai priešingas teisei tyčinis ir dėl neatsargumo žalos padarymas kito žmogaus sveikatai. Šią sąvoką detalizuoja M. D. Šargorodskij (Шаргородский), kuris kūno sužalojimą apibūdina kaip priešingą teisei, be tikslo nužudyti, veikos padarymą, kuris pasireiškia kūno anatomijos visumos pažeidimu ar kito žmogaus sveikatos sutrikdymu. Štai A. A. Piontkovskis (Пионтковский) kūno sužalojimą traktuoja kaip tyčinį, priešingą teisei ar neatsargų veiksmą, kai vienas asmuo padaro žalą kito žmogaus sveikatai arba sukelia nukentėjusiajam fizinės kančias, tuo pažeisdamas normalias audinių ar organų funkcijas¹³. P. Listas (Лист), A. A. Žiliženko (Жилиженко) savo darbuose kūno sužalojimus apibūdina kaip kūno neliečiamumo pažeidimą¹⁴. Tačiau tokie autorių pastebėjimai gali sukelti prieštaringų vertinimų, nes kūno neliečiamumas gali būti pažeidžiamas ir be sužalojimo, o fizinis skausmas sukeliamas ir be žalos sveikatai. Tai reiškia, kad bet koks smūgis, net nepalikęs jokių išorinių žymių, bet sukėlęs trumpalaikį fizinį skausmą smūgio momentu, palieka žmogaus organizme pėdsakus, padarydamas žalą sveikatai, net jei šios žalos negali užfiksuoti medicinos ekspertai (G. N. Kasil bando įrodinėti, kad skausmas sutrikdo normalias visų organų funkcijas: mažiau išsiskiria skrandžio sulčių, sutrinka kraujo apytaka ir pan.)¹⁵. Tokiu būdu į kūno sužalojimo sampratą įtraukiami ir smūgių sudavimas, ir žiaurus kankinimas, kurie sudaro atskirą nusikaltimų sveikatai rūšį. Ir dar, tokia teoretikų nuomone yra ignoruojamas mažareikšmiškumo institutas, nes tokiu atveju baudžiamojon atsakomybėn turi būti traukiamas asmuo, sukėlęs bet koki fizinį skausmą (pvz., sudavimas per ranką). Todėl autorė pritaria J. Heringo (Herring) nuomonei, jog kai kuriais atvejais žaizda gali apimti ir nedidelį įpjovimą, kuris gali iš tiesų išgyti per kelias minutes, todėl nėra gerai grupuoti tokius sužalojimus kartu su sunkiu kūno sužalojimu¹⁶.

¹⁰ ДУБОВЕС, П. А., *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, с. 11

¹¹ КЛИМКА, А. *Бaudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964, p. 20

¹² НИКИФОРОВ, А. С. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1959, с. 7

¹³ ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; МЕНЬШАГИН, Д. *Курс советского уголовного права. Особенная часть*. Москва, 1959, с. 569

¹⁴ ПИОНТКОВСКИЙ, А. А. *Преступления против здоровья*. Москва, 1938, с. 301

¹⁵ НИКИФОРОВ, А. С. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1959, с. 75

¹⁶ HERRING, J. *Criminal law. Text, cases and materials. Second edition*. London, 2006, p. 398 - 399

Taigi pateikus įvairių autorių pozicijas, galima daryti išvadas, kad sveikatos sutrikdymas - tai pavojingas visuomenei, priešingas teisei tyčinis ar dėl neatsargumo žalos kito asmens sveikatai padarymas pažeidžiant kūno audinius ar organus, sutrikdant jų fiziologines funkcijas arba kitaip susargdinant. Toks apibrėžimas apima medicininius ir teisinius sveikatos sutrikdymo požymius.

Kalbant apie **nusikaltimų žmogaus sveikatai sistemą** galima paminėti, jog teoriškai įmanoma skirstyti sveikatos sutrikdymus pagal gana įvairius kriterijus, tačiau, kaip nurodo J. S. Pečkaitis¹⁷, baudžiamosios teisės doktrinoje sąlyginai išskiriamos trys sistemos, skirtos sveikatos sutrikdymo rūšims nustatyti:

1. Išvardijimo sistema, kai įstatymo leidėjas visiškai tiksliai išvardija tuos sutrikdymus, kurie turi būti laikomi viena ar kita sveikatos sutrikdymo rūšimi. Tokia sistema beveik neįgyvendinama dėl sveikatos sutrikdymų daugybės ir įvairovės;
2. Formalioji sistema, kuri suteikia tik rūšių pavadinimus be jokio kriterijaus joms atskirti;
3. Bendrųjų požymių visuma, kuri numato bendrus kriterijus kiekvienai sveikatos sutrikdymo rūšiai.

LR BK sveikatos sutrikdymai pagal objektyvųjį kriterijų, t.y. pagal realiai gresiančių ar atsiradusių padarinių sunkumą ir žalos sveikatai pastovumą, klasifikuojami į:

1. Sunkius sveikatos sutrikdymus (sunkus sveikatos sutrikdymas (LR BK 135 str.), sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus (LR BK 136 str., sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo (LR BK 137 str.));
2. Nesunkius sveikatos sutrikdymus (nesunkus sveikatos sutrikdymas (LR BK 138 str.), nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo (LR BK 139 str.));
3. Nežymius sveikatos sutrikdymus (nežymus sveikatos sutrikdymas (LR BK 140 str.);

Pagal subjektyvųjį kriterijų (kaltės formą) visi nusikaltimai žmogaus sveikatai skirstomi į:

1. Tyčinius (sunkus sveikatos sutrikdymas (135 str.), sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus (136 str.), nesunkus sveikatos sutrikdymas (138 str.), nežymus sveikatos sutrikdymas (140 str.));
2. neatsargius (sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo (LR BK 137 str.), nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo (LRBK 139 str.)).

¹⁷ PEČKAITIS, J. *Teisiniai medicininiai smurto aspektai*. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2002, p. 11

Anksčiau galiojęs BK¹⁸ skyrė sunkų, apysunkį ir lengvą kūno sužalojimą, užkrėtimą liga ar kitokį susargdinimą (111- 116 str.). Taigi įstatymo leidėjas atsisakė tarpinės tarp sunkaus ir lengvo kūno sužalojimo, užkrėtimo liga ar kt. susargdinimo (dabartiniame BK - sunkaus sveikatos sutrikdymo) grandies - apysunkio kūno sužalojimo, užkrėtimo liga ar susargdinimo. Dalis apysunkio kūno sužalojimo ar susargdinimo požymių perėjo į sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoką, kiti - į nesunkaus. Ši klasifikacija pagrįsta tuo, kad veikų, kuriomis padaromi sunkūs ir apysunkiai sveikatos sutrikdymai, pobūdis visiškai nesiskiria, apysunkiai sutrikdymai beveik be išimties padaromi neapibrėžta, nekonkretizuota tyčia, todėl šie nusikaltimai skiriasi tik savo padariniais, ir skirtumas dažnai nėra didelis. Dar pažymėtina, kad naujojo LR BK 140 str. apjungė senojo kodekso 116 ir 117 str. numatytų nusikalstamų veikų požymius.

Taigi, kaip matyti, sveikatos sutrikdymai gali būti labai įvairūs, todėl norint nustatyti sveikatos sutrikdymo dydį ir laipsnį, pasitelkiami medicininiai kriterijai. Juos bando apibrėžti 2003 m. gegužės 23 d. „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės“¹⁹. Lietuvoje buvo ypatingai problematiška situacija, kai nuo 2003 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujam BK, nebuvo priimtos naujos Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės (toliau - Taisyklės), ir tebegaliojo 1992 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 261 patvirtintos kūno sužalojimo, sunkaus kūno masto nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės²⁰ (toliau – Senos taisyklės), nors naujojo BK 141 str. jau buvo įpareigojęs LR Vyriausybę patvirtinti naujas taisykles. Senosiose taisyklėse net nebuvo numatytos sveikatos sutrikdymo bei susargdinimo sąvokos, nebuvo numatytas nei vienas susargdinimo atvejis, pavyzdžiui, sunki infekcinė liga ir pan. Tokios spragos teisės aktų leidyboje neigiamai atsiliepė teisėsaugos institucijų (teismų, prokuratūrų ir pan.) darbui, nes teismo medikai, neturėdami net 23 dienas naujų Taisyklių negalėjo duoti išvadų dėl sveikatos sutrikdymo masto tiriamose ar teismuose nagrinėjamose baudžiamosiose bylose. Ši situacija pasikeitė sveikatos apsaugos ministrui, teisingumo ministrui bei socialinės apsaugos ministrei 2003 m. patvirtinus gerokai pažangesnes minėtas „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisykles“.

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 2002 m. balandžio mėn. 1 d.). *Valstybės žinios*, Nr. 18-147, 1961

¹⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V – 298/158/A1 - 86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių“. *Valstybės žinios*, Nr. 52 – 2357, 2003

²⁰ LR Vyriausybės 1992 m. balandžio 12 nutarimu Nr. 261 patvirtintos Kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės. *Valstybės žinios*, Nr. 17 – 493, 1992

Jos jau aiškiai apibūdina visus sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviosios pusės požymius: regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo netekimą, kitokį sunkų suluošinimą, susargdinimą sunkia nesusargdinimą sunkia nepagydoma, ilgai trunkančia, realiai gresiančia gyvybei ar sunkiai sutrikdančia žmogaus psichika liga, aiškina kaip suprantami kūno sužalojimai ar susargdinimai, dėl kurių prarandama didelė dalis (30 % ir daugiau) profesinio ar bendro darbingumo, taip pat įtvirtinta nepataisomo kūno subjaurojimo sąvoka. Šiose Taisyklėse numatyta ir sveikatos sutrikdymo sąvoka, kuri apibūdinama kaip žmogaus sužalojimas ar susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas. Tai gali būti padaroma fiziniu, cheminiu, biologiniu ar psichologiniu poveikiu. Taigi naujajame teisės akte numatyta sveikatos sutrikdymo samprata apima jau ne tik sužalojimą, bet ir susargdinimą.

Taigi šiuolaikinei Lietuvos baudžiamajai teisei atsisakius tarybinės doktrinos NBK XVIII skyriuje visos veikos, išskyrus 140 str., įvardijamos visiškai nauja sveikatos sutrikdymo sąvoka, apimančia tiek kūno sužalojimo, tiek susargdinimo požymius. Lietuvos įstatymų leidėjas atsisakė kūno sužalojimo termino, kuris buvo suprantamas kaip žmogaus kūno audinių ar organų anatominės sandaros arba fiziologinių funkcijų pažeidimas. Toks naujo termino įvedimas autorės nuomone vertinamas pozityviai, nes, akivaizdu, kad dabar vartojamas sveikatos sutrikdymo terminas yra bendresnio pobūdžio ir apima platesnį veikų, kuriomis sutrikdoma kito žmogaus sveikata, spektrą.

II. Sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata

1. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida

Siekiant išsamiai atskleisti sunkaus sveikatos sutrikdymo sampratą, visų pirma, reikia apžvelgti šios nusikalstamos veikos reglamentavimo raidą baudžiamuosiuose įstatymuose įvairiais Lietuvos istorijos laikotarpiais.

Taigi pirmasis šaltinis, kuriame galima aptikti šio nusikaltimo požymių, yra **Pamedės (Prūsų) teisynas** (toliau - Teisynas), kuris buvo priimtas 1340 m. Pamedės prūsų susirinkime. Tai svarbus praeities dokumentas, teikiantis žinių ne tik apie prūsų, bet ir jiems giminingų lietuvių papročiais reguliuotus socialinius ir ekonominius santykius²¹. Šiame Teisyne nusikaltimai buvo skirstomi į valstybinius nusikaltimus, turtinius nusikaltimus bei nusikaltimus asmeniui. Nusikaltimai asmeniui dar skirstomi į nusikaltimus gyvybei, nusikaltimus sveikatai, lytinius nusikaltimus, nusikaltimus žmogaus orumui, namų ramybės ardymas. Nagrinėjamos temos kontekste svarbiausi yra nusikaltimai sveikatai. Pastarajame Teisyne buvo žinomi *lengvi sumušimai* (kraujo praliejimas ir mėlynių padarymas), *sužeidimai*, *sužalojimai* ir *galvos sužeidimai*. Taigi tokio skirstymo kriterijai buvo nukentėjusiojo sveikatai atsiradę padariniai, smūgių pavojingumas, taip pat kokie gyvybiniai centrai paliečiami. Pažymėtina, jog nusikaltimai sveikatai jau buvo skirstomi atsižvelgiant į kaltės formą, t. y. į paprastus ir tyčinius. Jei teisme įrodoma teisiamojo tyčia, pastarasis turėjo išpirkti savo kaklą (52 str.).

Sužeidimu buvo laikomos visos padarytos žaizdos, jei jos nepriskiriamos prie sužalojimų ar galvos žaizdų. *Sužalojimu* įvardijamos tokie veiksmai kaip piršto ar kelių pirštų nukirtimas vienu smūgiu, danties ar kelių dantų išmušimas vienu smūgiu, ausies nukirtimas, jei nukentėjusysis apkursta ir pan. *Galvos sužeidimai* vertinti kaip pavojingi nusikaltimai sveikatai, kurie atibojami nuo sužalojimų. Jei asmuo mirdavo nuo sužalojimų, buvo baudžiama kaip už nužudymą. Taip pat pažymėtina, kad bausmės už sumušimus, sužalojimus, žaizdas, galvos sužeidimus Pamedės teisyne nebuvo nurodytos. Akivaizdu, kad

²¹ ANDRIULIS, V.; et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 42

Teisynas, kad ir būdamas kazuistinio pobūdžio, davė pradžią būsimam sveikatos sutrikdymų skirstymui pagal jų sunkumo laipsnį.

1468 m. Kazimiero teisynas (toliau – Teisynas) buvo pirmasis teismų praktikai skirtas teisynas Lietuvoje, apimantis baudžiamąją, civilinę, administracinę ir teismų veiklą. Tačiau jis daugiausiai susideda iš baudžiamojo ir baudžiamojo proceso normų²², nors daugelį normų buvo palikta reguliuoti paprotinei teisei. Iki Teisyno paskelbimo, teismų praktikoje buvo vadovaujamas lietuvių paprotine teise ir teismas daromas didžiojo kunigaikščio vardu. Taip šis Teisynas reikšmingas tuo, jog teisės teoretikai jį vertino kaip pirmąją LDK kodifikacijos bandymą. Jis skirtas žemvaldžiams, turintiems feodalinį imunitetą, kurie turėjo teisę teisti savo valdinius - bajorus ir vokiečius. Tai nuostatai, kokias bausmes jie gali skirti ir kaip jas nustatyti.²³ Teisyno baudžiamosios normos apima vien turtinius nusikaltimus: vagystę, savavališką miško kirtimą ir turto atėmimą užpuolant²⁴. Taigi sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis, kaip nusikaltimo sudėtis, Teisyne nebuvo įtvirtinta. Tačiau Teisyno 20 str. buvo įtvirtinta nuostata, jog užpuolimų daryti negalima. 21 str. buvo numatyta, kad jeigu kas pats imtų savavališkai kirsti arba daryti užpuolimus, ir tuo būtų padaryta skriauda, tai tas turi teisę skųstis. Pastarajame Teisyne išskiriami tik keli nusikalstamos veikos sudėties požymiai: veika - savavališkas užpuolimas ir padariniai - skriauda. Skirtingai nei Pamedės (Prūsų) Teisyne, kuriame atsakomybės pagrindu buvo imama objektyvi skriauda ir, skiriant bausmę, ignoruojamas nusikaltėlio santykis su visuomenei pavojinga veika, Kazimiero teisyne bausmės dydis siejamas ne tik su skriauda, bet ir su nusikaltimo recidyvu.²⁵ Tuo buvo siekiama asmenį ateityje nenusikalsti. Taip pat kokia bausmė laukia nusikaltusio bajoro, Teisyne nėra pasakyta. Bausmė buvo skiriama didžiojo kunigaikščio, pasitarusio su Ponų taryba, nuožiūra.

Svarbiausi iš rašytinių LDK teisės šaltinių - **Lietuvos Statutai**. Jų atsiradimą sąlygojo keletas priežasčių: iki tol galioję teisės aktai nebuvo susisteminti, išspausdinti ir pan., be to, reikėjo kodekso, kuris reguliuotų santykius visoje šalies teritorijoje. Juose apibūdintas suluošinimas, žaizdų padarymas, sumušimas, kitokie kūno sužalojimai.

²² MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 50

²³ JANULAITIS, A. *Kazimiero teisynas (1468 m.)* 1967, p. 6

²⁴ ANDRIULIS, V.; et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 85

²⁵ *Ibidem*, p. 88

Pirmajame Lietuvos Statute (1529m.) nusikaltimai asmeniui reglamentuoti septintame skyriuje „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“. Šiame skyriuje sužalojimai minimi 1, 9, 10, 16, 19, 24, 25 straipsniuose.

Pirmame straipsnyje numatyta, jog asmeniui, kuris sąmoningai kieno nors namus užpultų, norėdamas jį užmušti, arba smurtu ir jėga įsibrautų ir tuose namuose ką nors sužeistų arba užmuštų, tas galvos netenka. Devintame straipsnyje nustatyta atsakomybė už šlėktos rankos ar kojos sužeidimą ir suluošinimą ar akies išmušimą, nosies nupjovimą, lūpos perkirtimą, ausies nupjovimą. Taigi šiame statute padariniai yra konkrečiai apibrėžti (Kazimiero teisyne to nebuvo numatyta). Už pastarųjų nusikaltimų padarymą kaltininkas turėjo apmokėti pusę žmogaus. Už veido sužeidimą kaltininkas turi mokėti sumuštajam trisdešimt kapų grašių ir tiek pat į valdovo išdą, jeigu pats skundėjas, stingant pagrįstų įrodymų, pats trečias prisieks. 10 str. numatyta, kad jei nukentėjusysis po sužeidimo po puotas važinėtu ir po to numirtų tai kaltininkas, kuris jį mušė ar sužeidė, neturi nužudymo apmokėti, tik žaizdas. Akivaizdu, kad Pirmasis Lietuvos Statutas pakankamai aiškiai reguliavo nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai.

Antrasis Lietuvos Statutas (1566 m.) ir **Trečiasis Lietuvos Statutas** (1588 m.) dar aiškiau reguliavo nusikaltimus sveikatai, t.y. Antrasis Lietuvos Statutas numatė vieno ar dviejų organų netekimą, o Trečiasis Lietuvos Statutas numatė atvejus, kai organas visiškai arba laikinai nustodavo funkcionavęs.

Pažymėtina, jog šiuose statutuose buvo jau numatyti kvalifikuojantys (tėvų sumušimas, savo pono sužalojimas užpuolimo metu sužalojimas klastingai, afekto būklėje) ir privilegijuojantys nusikaltimo požymiai (atsitiktinis kūno sužalojimas, sužalojimas viršijant būtinąsias ginties ribas ir pan.). Priklausomai nuo kaltės formos kaltininkui skiriama bausmė: jei suluošinimas buvo netyčinis - buvo baudžiama bauda ar kalėjimu, o už tyčinį nusikaltėlis netekdavo to paties kūno organo, kurio neteko nukentėjusysis. Taigi Statutuose nusikaltimai jau buvo skirstomi į tyčinius ir neatsargius.

1840 m. birželio 25 d. Rusijos imperatorius Mikalojus I išleido įsaką, kuriuo nutraukė 1588 m. Statuto galiojimą. Įsigaliojo Rusijos Imperijos įstatymai ir jais vadovaujantis buvo sprendžiamos bylos.

1918 m. Lietuva atgavo nepriklausomybę, tačiau tuo pat parengti savo kodeksų negalėjo, todėl buvo nutarta palikti galioti Rusijos imperijos įstatymus, kiek jie neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams.

Taigi 1919 m. 01 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė Baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos **1903 m. Baudžiamąjį Statutą**. Šio Statuto XXIII skyriuje „Kūno sužalojimas ir smurtas“ kūno sužalojimas pasireiškė sveikatos suardymu, pavojaus gyvybei sudarymu, proto ligos įvairumu, apakinimu, apkurtinimu, liežuvio, rankos, kojos, veisiamosios galios atėmimu, nepagydomu veido išbjaurinimu. Šių veikų padarymas buvo traktuotinas kaip labai sunkus kūno sužalojimas. Tuo tarpu sunkiu kūno sužalojimu buvo laikomi: sveikatos suardymas, nesudarymas pavojaus gyvybei, bet visam amžiui, arba, kad ir tam laikui, bet jei dėl to sutriko kūno organo darbas. Pažymėtina, jog Baudžiamasis Statutas numatė ir atskirą kūno sužalojimo rūšį, t.y. kūno sužalojimą didžiai susijaudinus. Sumanyti ir atlikti didžiai susijaudinus dėl neteisėto nukentėjusiojo smurto ar skaudaus įžeidimo, bei kūno sužalojimai, padaryti peržengus būtinosios ginties ribas, buvo laikomi privilegijuotais kūno sužalojimais. Baudžiamasis Statutas numatė ir kvalifikuotus šio nusikaltimo požymius: kūno sužalojimas, padarytas motinai, teisiniui tėvui, kitam aukštutiniam giminiečiui, kunigui, valdininkui, karinės sargybos sargybiniui. Taigi šiuo atveju bausmės buvo skiriamos atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo pasekmes ir subjektą.

Baudžiamasis Statutas buvo panaikintas 1940 metais, todėl nuo 1940 iki 1961 metų Lietuvoje galiojo 1926 m. RSFSR BK²⁶. Šiame įstatyme sunkaus kūno sužalojimo sąvoka mažai kuo skyrėsi nuo sąvokos, numatytos 1903 m. Statute.

Sovietinės okupacijos metu pagrindinis baudžiamasis įstatymas buvo 1961 m. įsigaliojęs **LTSR BK**. Šio kodekso naujovė buvo ta, jog baudžiamąją atsakomybę užtraukdavo sunkūs, apysunkiai, ir lengvi kūno sužalojimai, padaryti tiek tyčia, tiek dėl neatsargumo. Šio kodekso 111 str. numatytam nusikaltimui apibūdinti vartojama sąvoka „tyčinis sunkus kūno sužalojimas, užkrėtimas liga ar kitoks susargdinimas“. Tyčinis sunkus kūno sužalojimas pasireiškė kaltininko veikimu ar neveikimu, pavojingu gyvybei arba sukėlus regėjimo, girdėjimo ar kurio nors kito organo ar jo funkcijų netekimą, psichinę ligą, nėštumo nutrūkumą, taip pat kitokią sveikatos sutrikimą, susijusį su pastoviu ne mažiau trečdaliai bendrojo darbingumo netekimu, arba nepataisomą veido subjaurinimą. Akivaizdu, jog

²⁶ ШАРГОРОДСКИЙ, М. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953, с. 46

nusikaltimai sveikatai pasireiškė ne tik pažeidžiant nukentėjusiojo organizmo anatominį vientisumą, kūno audinius, organus ar sutrikdant jų fiziologines funkcijas, bet ir psichiniu poveikiu, pavyzdžiui, ligotam asmeniui pranešant žinomai melagingas žinias apie artimo asmens mirtį ir pan., ko pasekmėj šis asmuo psichiškai traumuojamas ir sunkiai susergera. Šio straipsnio 2 d. numatyti veiką kvalifikuojantys požymiai: veika padaryta itin pavojingo recidyvisto, žiauriai kankinant, taip pat sunkus kūno sužalojimas ryšium su nukentėjusiojo vykdymu tarnybinės ar visuomeninės pareigos, bei tokios veikos padarymas mažamečiam ar bejėgiškos būklės asmeniui. Minėtus požymius bei jų taikymo principus aiškino tuo metu galiojęs 1991 m. gegužės 10 d. Aukščiausiojo Teismo plenumo nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“²⁷. Pastebėtina, kad tie požymiai, kurie išliko ir po naujojo BK įsigaliojimo, minėtame plenumo nutarime aiškinti labai panašiai, pavyzdžiui, sunkus kūno sužalojimas dėl savanaudiškų, chuliganiškų paskatų.

1993 m. birželio 10 d. įstatymu²⁸ buvo priimtas pakeitimas, t.y. kvalifikuojančio požymio „ta pati veika, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį“ panaikinimas. Tai buvo padaryta dėl to, jog daugelį atvejų šios normos požymiai atitiko tyčinio nužudymo sudėties požymius tačiau neretai tyčinis nužudymas kvalifikuotas kaip lengvesnis nusikaltimas, t.y. kaip kvalifikuotas tyčinis sunkus kūno sužalojimas. Tai, be abejo, sąlygojo ryškų bausmių už šiuos nusikaltimus neatitikimą.

Taip pat nuo 1995 m. buvo pripažintos netekusiomis galios BK 123 str. 3, 4 dalys ir 123 2 str. 2 d. normos²⁹, kurios reglamentavo atsakomybę už nusikaltimus žmogaus sveikatai, t.y. užkrėtimą venerine liga ir užkrėtimą ŽIV. Tai buvo specialios normos kūno sužalojimo sudėčių atžvilgiu, todėl užkrėtimas ŽIV įtrauktas į sunkaus kūno sužalojimo sąvoką. Taigi užkrėtimas venerinėmis ligomis ir AIDS, pripažinus specialiąsias normas netekusiomis galios, nebuvo dekriminalizuotas. Specialiųjų normų buvo atsisakyta todėl, kad jos sergantiems venerinėmis ligomis ir ŽIV nešiotojams sudarė diskriminacines sąlygas,

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1991 m. gegužės 10 d. plenumo nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“

²⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo// *Valstybės žinios*, Nr. 26 - 597, 1993

²⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo// *Valstybės žinios*, Nr. 60 – 1182, 1994

nustatydamos jiems griežtesnę atsakomybę už užkrėtimą šiomis ligomis nei asmenims, tokiomis ligomis nesergantiems³⁰.

Paskutinis pakeitimas buvo padarytas 1997 m. balandžio 30 d.³¹ įvedus naują kvalifikuojantį požymį „sunkaus kūno sužalojimo padarymas mažamečiui ar bejėgiškos būklės asmeniui”.

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas³², kuriame, kaip jau minėta, pateikiama visiškai nauja sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka, kuri apima tiek kūno sužalojimo, tiek susargdinimo požymius.

2. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka ir rūšys

Tarp baudžiamosios teisės teoretikų vieningos nuomonės dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvokos apibrėžimo nėra. Lietuvos teisininkas K. Jovaišas³³ sunkų sveikatos sutrikdymą (autorius įvardija kaip sunkų kūno sužalojimą) apibūdino kaip neteisėtą tyčinį žalos padarymą kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant jo organizmo anatominį vientisumą, kūno audinius, organus ar sutrikdant jų fiziologines funkcijas. J. Nocius apibrėžia sunkų kūno sužalojimą (atitinkamai sunkų sveikatos sutrikdymą) panašiai, tačiau nurodo ir papildomą požymį - tyčios atimti gyvybę nebuvimą³⁴.

Rusijos teisininkas P. A. Dubovec bandė į šią sąvoką įtraukti prievartinius veiksmus: mušimą, kankinimą ir kitus veiksmus, sukeliančius fizines kančias, nes fizinės kančios, skausmas yra tam tikrų organizmo pakitimų rezultatas ir liudija apie tam tikrą apibrėžtos žalos sveikatai padarymą³⁵. Jam oponavo N. I. Zagorodnikov (Загородников), teigdamas, jog smurtiniai veiksmai, nors ir padarę žalą sveikatai be žmogaus organizmo funkcijų ar organų vientisumo pažeidimo, nėra kūno sužalojimai³⁶ (beje, tokia pozicija išreikšta ir LR

³⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 42 - 43

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105, 111 ir 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas//*Valstybės žinios*, 1997, Nr. 41 - 993

³² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// *Valstybės žinios*, Nr. 89- 2741, 2000

³³ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras// *Teisės problemos*, Nr. 2, 1997, p. 38

³⁴ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 43

³⁵ ДУБОВЕЦ, Н. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, с. 7

³⁶ ЗАГОРОДНИКОВ, Н. И. *Преступления против здоровья*. Москва, с. 36

BK, jog mušimas, smurtas, kurie sukėlė fizinį skausmą, bet nežymiai sužaloję ar trumpam susargdinę, yra kvalifikuojami kaip atskiras nusikaltimas žmogaus sveikatai (BK 140 str.)). Anglosaksų teisinės sistemos atstovas G. Williamsas (Williams)³⁷ kur kas abstrakčiau apibūdina sunkų kūno sužalojimą teigdamas, jog tokio pobūdžio sužalojimas reiškia *tikrai sunkų* sužalojimą (ar tai tikrai sunkus sužalojimas turi nuspręsti prisiekusieji). Galima tik pritarti minėto autoriaus pozicijai, jog sužalojimas nebūtinai turi būti toks sunkus, kad grėstų nukentėjusiojo asmens gyvybei. Pavyzdžiui, apakinti asmenį ar šauti į jo koją gali būti tikrai sunkus kūno sužalojimas, nors ir tai nesukelia pavojaus nukentėjusiojo gyvybei.

Pažymėtina tai, jog sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvokos turinys gali būti atskleistas analizuojant sunkų sveikatos sutrikdymą dviem aspektais: medicininio ir juridinio. Kalbant apie medicininę pusę, būtina atkreipti dėmesį, kad medicina sunkius sveikatos sutrikdymus nustato pagal objektyvųjį kriterijų - faktiškai sukeltų padarinių sveikatai sunkumą ir laipsnį. Šiuos padarinius ir bando apibūdinti minėtos „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės“. Tačiau svarbu tai, jog nors faktiškai atsiradę padariniai medikų būtų vertinami kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, nesant veikoje juridinių požymių, nebus ir sunkaus sveikatos sutrikdymo baudžiamąja teisine prasme. Būtinai esminiai juridiniai požymiai yra veikos neteisėtumas ir kaltininko kaltė (šie požymiai išsamiau bus nagrinėjami kitoje magistro darbo dalyje).

Aptarus sunkaus sveikatos sutrikdymo sampratą svarbu prisiminti, jog tos pačios rūšies nusikalstama veika gali skirtis savo pavojingumo laipsniu. Taigi LR BK įtvirtina tokias sunkaus sveikatos sutrikdymo rūšis (klasifikacija pagal pavojingumo laipsnį):

1. sunkaus sveikatos sutrikdymo pagrindinė sudėtis. Tai sunkus sveikatos sutrikdymas be didinančių ar mažinančių aplinkybių (BK 135 str. 1 d.). Jos dar vadinamos konstitucinėmis nusikalstamos veikos sudėtimis, kuriose nurodomas minimalus kiekis požymių, apibūdinančių veiką kaip nusikalstamą³⁸.
2. sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuota sudėtis (BK 135 str. 2 d.). Kvalifikuotomis sudėtimis baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstamos tokios sudėty, kuriose, lyginant su pagrindine sudėtimi, numatyti papildomi požymiai, didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą³⁹.
3. Privilegiuotas sunkus sveikatos sutrikdymas.

³⁷ WILLIAMS, G. *Textbook of criminal law*. London: Stevens & sons, 1978, p. 152

³⁸ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 187

³⁹ Pirmosios dvi sudėty bus aptariamos išsamiau kitoje šio darbo dalyse.

Privilegijuotos yra tokios nusikalstamų veikų sudėtys, kurios formuluojamos įtraukiant į pagrindinę sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą. LR BK įtvirtina vieną privilegijuotą sudėtį (BK 136str.). Taigi veika kvalifikuotina pagal šį straipsnį tik nustačius, jog nukentėjusiojo poelgis atitinka dispozicijoje apibrėžtas sąlygas ir kad dėl šio poelgio staiga labai susijaudinęs (būdamas fiziologinio afekto būsenos) kaltininkas sunkiai sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą. Todėl baudžiamosios teisės doktrinoje šį nusikaltimą įprasta vadinti sunkiu sveikatos sutrikdymu afekto būklėje. Medicina skiria 2 afekto rūšis: fiziologinį ir patologinį. Teisinė staigaus didelio susijaudinimo sąvoka atitinka medicininį fiziologinį afekto supratimą, tuo tarpu patologinis afektas yra nepakaltinamumo pagrindas. Kalbant apie sunkų sveikatos sutrikdymą labai susijaudinus turimas omenyje fiziologinis afektas, kurio metu žmogaus gebėjimas suvokti savo veiksmų prasmę ir juos valdyti yra sumažėjęs, todėl jo padarytas nusikaltimas gali būti pripažintas privilegijuotu. Šią būseną apibūdina ryškus ir greitai besivystantis jos kilimas, pasireiškimą trumpalaikiškumas, stiprus ir gilus pergyvenimas, sąmonės susiaurėjimas, veiksmų kontrolės susilpnėjimas. Tokią būseną gali sukelti pyktis, įtūžis, baimė ar kiti intensyvūs pergyvenimai, išprovokuoti nukentėjusiojo veiksmų (tiek teisėtų, tiek neteisėtų).

Tačiau pagal įstatymo prasmę nusikalstama veika pripažįstama padaryta staiga didžiai susijaudinus tik tada, kai nustatoma, kad nukentėjusysis pavartojo priešingą įstatymams smurtą ar sunkiai įžeidė kaltininką (BK 136 str.). Dažnai praktikoje kaltininkas tai ir bando įrodinėti siekdamas švelnesnės bausmės BK 135 str. atžvilgiu, pavyzdžiui, nuteistasis A. Š. kasaciniu skundu prašo perkvalifikuoti jo veiką pagal BK 136 str. motyvuodamas tuo, jog jis veiką padarė būdamas labai susijaudinęs dėl neteisėtų smurtinių nukentėjusiojo veiksmų. Tačiau LAT konstatavo, jog smūgis peiliu nukentėjusiajam į krūtinės sritį, sekė ne iš karto po neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų, o tik praėjus trijų - keturių valandų laiko tarpui. Tai rodo, kad nuteistasis peiliu sužalojo nukentėjusįjį ne dėl staigaus didelio susijaudinimo būsenos, kurią sukėlė anksčiau atlikti smurtiniai nukentėjusiojo veiksmai, o keršydamas pastarajam dėl prieš tai pavartoto smurto. Tuo metu, kai D. Š. buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, jis neatliko jokių priešingų teisei ar itin įžeidžiančių kaltininką ar jo artimą asmenį veiksmų, kurie nuteistajam A. Š. galėtų sukelti itin didelį susijaudinimą⁴⁰.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 20/ 2007

Šioje sudėtyje numatyti objektyvieji požymiai yra tokie patys kaip ir sunkaus sveikatos sutrikdymo, numatyto BK 135 str. 1 d., išskyrus tai, jog privilegijuoto sunkaus sveikatos sutrikdymo dispozicijoje nėra numatytas žmogaus susargdinimas labai susijaudinus, o tai reiškia, kad tai yra vienintelė sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis, kurią įstatymo leidėjas sieja tik su nukentėjusiojo sužalojimu.

III. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties pagal LR Baudžiamąjį kodeksą požymių analizė (135 str.)

1. Tas, kas sužalojo ar susargdino žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo neteko regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo ar kitaip buvo sunkiai suluošintas, susirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką, ar prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusiojo asmens kūnas, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų.

1. Tas, kas sunkiai sužalojo ar susargdino:

- 1) mažametį;
 - 2) bejėgiškos būklės žmogų;
 - 3) savo motiną, tėvą ar vaiką;
 - 4) nėščią moterį;
 - 5) du ar daugiau žmonių;
 - 6) kankindamas ar kitaip itin žiauriai;
 - 7) kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu;
 - 8) dėl chuliganiškų paskatų;
 - 9) dėl savanaudiškų paskatų;
 - 10) dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo;
 - 11) siekdamas nusišalinti kitą nusikaltimą;
 - 12) siekdamas įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui.
- baudžiamas laisvės atėmimu nuo dviejų iki dvylikos metų.

1. Objektiviaji požymiai

Akivaizdu, jog ne kiekvienas žmogaus poelgis (veika) gali būti pripažintas nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu. Nusikalstamomis tampa tik pavojingos veikos. Veikos pavojingumą nulemia įvairūs požymiai, tačiau svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelia pavojų⁴¹. Taigi Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai nusikaltimo **objektu** laiko teisinius gėrius, į kuriuos kėsিনamasi nusikaltimu ir kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo⁴².

⁴¹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 210

⁴² ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 158

Baudžiamosios teisės literatūroje nėra vieningos nuomonės ką laikyti sunkaus sveikatos sutrikdymo objektu. Dauguma autorių (J. S. Plečkaitis, J. Nocius ir kt.) teigia, jog sunkiu sveikatos sutrikdymu kėsiniama į žmogaus sveikatą, padaroma jai žala. Tačiau ne visi teisininkai šio nusikaltimo objektu laiko sveikatą. Pavyzdžiui, tarybinės baudžiamosios teisės atstovai teigia, jog šio nusikaltimo objektas yra ne žmogaus sveikata, o jo kūno neliečiamumas (A. A. Žižlenko, V. V. Orechov). Jiems oponuoja P. A. Dubovec⁴³, kurio manymu žmogaus kūno neliečiamumas gali būti pažeidžiamas be jokios žalos sveikatai padarymo (įžeidžiančiu veiksmu). Įdomi jo nuomonė, jog sunkiu sveikatos sutrikdymu tiesiogiai kėsindamasis į kito žmogaus sveikatą, kaltininkas tuo pačiu kėsiniasi ir į atitinkamus visuomeninius santykius (bendrąjį objektą), dėl ko žmogus negali normaliai gyventi, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. A. A. Piontkovskij teigė, jog šio nusikaltimo objektas yra žmogaus sveikata, pasireiškianti kūno vientisumu ir normaliu organų funkcionavimu⁴⁴.

Mano nuomone, vis dėl to teisūs yra autoriai, teigiantys, jog šiuo nusikaltimu kėsiniama į žmogaus sveikatą, nes būtent jai padarius žalą, iš to kyla visos kitos neigiamos pasekmės - normalaus žmogaus organizmo organų ir audinių funkcionavimo bei psichiniai sutrikimai ir pan. Juo labiau, kad BK VVIII skyrius pavadintas rūšinio objekto pagrindu.

Taigi šio nusikaltimo tiesioginis objektas yra somatinė ir psichinė kito žmogaus sveikata nuo gyvybės pradžios iki jos pabaigos. Šio darbo autorei taip pat nekyla abejonių, jog į žmogaus sveikatą gali būti kėsiniama nuo žmogaus gyvybės pradžios iki pabaigos. Tačiau baudžiamosios teisės teorijoje iki šiol tebevyksta diskusijos dėl gyvybės pradžios traktuotės, bet vienareikšmiškų atsakymų į šį klausimą nėra.

Taigi egzistuoja daug gyvybės pradžios teorijų: „pirmo judesio“, „pirmojo įkvėpimo“, „smegenų veiklos impulsų pradžios“, „pirmo širdies dūžio“, „vaisiaus dalies pasirodymo išorėje“, „virkštelės nukirpimo teorija“ ir pan. „Pirmojo judesio“ teorija teigia, jog jei žmogus guli ir nejuda, nejuda nė viena jo kūno dalis, nejuda net verčiamas bei neturi ir nebeturės galimybės pajudinti nors vieną savo kūno dalį, tai pakankamai svari išvada ne specialistui pripažinti žmogų mirusiu. Į šią faktų virtinę galima žvelgti atvirkščiai - jei žmogus juda, tai jis yra gyvas. Todėl šios teorijos šalininkai žmogaus gyvybės pradžia siūlo laikyti pirmąjį kūdikio judesį, o pirmieji judesiai pasireiškia jau 14 – ą nėštumo savaitę.⁴⁵ „Smegenų veiklos

⁴³ ДУБОВЕЦ, П. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, с. 12-16.

⁴⁴ ПИОНТКОВСКИЙ, А. А. *Преступления против здоровья*. 1938, с. 26

⁴⁵ ДОСКА, Р. Nuo aborto iki žmogžudystės// *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16

impulsų“ teorija grindžiama nuostata, jog gyvybės pradžia – smegenų veiklos impulsų fiksavimo pradžia, o JAV specialistai teigia, kad su moderniausia technika tokie impulsai fiksuojami jau šeštą nėštumo savaitę. Pagal „virkštelės nukirpimo“ teoriją – gyvybės pradžia laikomas momentas, kai nukerpama kūdikio virkštelė. Šios teorijos priešininkai siūlo pažvelgti į šią problemą taip: kūdikis nenukirpta virkštele skiriasi nuo kūdikio nukirpta virkštele tik tuo, kad kai kurias fiziologines funkcijas atlieka per motinos organizmą, tačiau potencialiai jis jau gali egzistuoti savarankiškai.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje gyvybės pradžia sietina su sąrėmiu, t.y. gimdymo pradžia⁴⁶. Taigi šio nusikaltimo objektu kūdikio sveikata gali būti jau nuo fiziologinio gimdymo pradžios. Lietuvos Respublikos CK 2.3 str. 1 d.⁴⁷ numatyta, jog žmogaus gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Tačiau 2002 m. buvo priimtas specialus „Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas“⁴⁸, detalizuojantis CK numatytą vaiko gimimo momento sampratą ir pagal šio įstatymo 2 str. vaiko gimimu laikomas vaiko išstūmimas natūralaus gimdymo atveju arba ištraukimą iš moters organizmo (cezario pjūvio atveju), o pagal šio įstatymo 4 str., vaiko gimimo momentu pripažįstamas viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo. Turint omenyje, kad pirmas savarankiškas įkvėpimas yra vėlesnė stadija po vaiko pasirodymo iš moters organizmo, išryškėja minėtų normų nesuderinamumo problema. Autorės nuomone, diskutuotina civiliniame kodekse įtvirtinta pozicija gimimo momentą tapatinti su pirmojo įkvėpimo teorija. Štai „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ gimimą apibūdina kaip vaiko atsiradimą pasaulyje. O atsiradimo sąvoka savo ruožtu sietina su atitinkamo reiškinio pasirodymu. Todėl autorė visiškai pritaria tai pozicijai, kuri gimimo momentą sieja su fiziologinio gimdymo pradžia. Taigi jei prasidėjus gimdymui bus sunkiai sutrikdoma naujagimio sveikata, tokia veika bus kvalifikuojama kaip mažamečio sunkus sveikatos sutrikdymas (135 str. 2 d. 1 p.).

Tuo tarpu gyvybės pabaiga laikoma žmogaus biologinė mirtis. Anksčiau tai buvo klinikinė mirtis - širdies plakimo sustojimas, tačiau medicina pažengė į priekį ir galima atgaivinti žmogų. Pagal CK 2.3. str. žmogaus mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos negrįžtamas nutrūkimas ir alternatyva tam - smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas

⁴⁶ DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės// *Justitia*, Nr. 3, 1999, p. 16 - 18

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// *Valstybės žinios*, Nr. 74 – 2262, 2000

⁴⁸ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 43 – 1602, 2002

nutrūkimas. Tas pats numatyta ir 2002 m. specialiaame įstatyme „Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įst.“⁴⁹: mirties momentas yra laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba, kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų veikla. Ši alternatyva yra labai svarbi ir reiškia, kad aparatūra, palaikanti žmogaus kraujotaką gali būti išjungta, jeigu neveikia žmogaus smegenys. Ir tokiu atveju nebus sunkus sveikatos sutrikdymas.

Baudžiamasis įstatymas saugo bet kokio žmogaus sveikatą nepriklausomai nuo rasinės ar tautinės priklausomybės, socialinės padėties, lyties, amžiaus ar žmogaus sveikatos būklės. Kėsinimasis į savo sveikatą apskritai nėra nusikaltimas, nes žmogus laisvai disponuoja savo sveikata, išskyrus atvejus, kuomet tokia veika sudaro kito nusikaltimo sudėtį⁵⁰, pavyzdžiui, savo sveikatos sutrikdymas vengiant šaukimo į privalomąją karo tarnybą BK 314 str., taip pat vengiant atlikti privalomąją karo tarnybą (BK 316 str.) Taigi nukentėjusiuoju yra kitas žmogus, nepriklausomai nuo fizinių, psichinių savybių, amžiaus ir t.t.

Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, išžaginimo ar plėšimo metu panaudojamas fizinis smurtas, galintis sukelti tiek sunkų, tiek nesunkų sveikatos sutrikdymą. Taigi praktikoje neretai kyla klausimų kokio laipsnio sveikatos sutrikdymą apims išžaginimo ar plėšimo sudėtys. Šiuo atveju LAT pasisakė, jog BK 180 straipsnio sudėtis neapima sunkaus sveikatos sutrikdymo, todėl veika kvalifikuojama kaip idealioji nusikaltimų sutaptis⁵¹. Tokios pat nuomonės turi būti laikomasi ir minėtu išžaginimo atveju, t.y. jei darant išžaginimą padaromas tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, tai kaltininko veika kvalifikuotina kaip kelių nusikaltimų, numatytų BK 149 str. ir BK 135 str., idealioji sutaptis (toks nusikaltimų kvalifikavimas iš esmės sutampa ir su J. Nociaus pozicija⁵², jog tokia padėtis, kai sunkus kūno sužalojimas yra kito nusikaltimo požymis, pažeidžia nusikaltimų kvalifikavimo principus, gerokai iškreipia nusikalstamumo struktūrą, statistiką, todėl autorius šiais atvejais primygtinai siūlo sutapties institutą). Jei išžaginimo ar plėšimo metu bus padarytas nesunkus arba nežymus sveikatos sutrikdymas, sveikata bus minėtų sudėčių papildomu objektu.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 43 – 1601, 2002

⁵⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 191

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 23, 2005

⁵² NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 52

Fakultatyviuioju šio nusikaltimo objektu gali būti visuomenės saugumas (pavyzdžiui, kai kaltininkas siekia sunkiai sutrikdyti asmens sveikatą visuomenei pavojingu būdu). Šio nusikaltimo pasėkoje gali būti pažeisti ir tam tikri valstybės interesai, pavyzdžiui, sunkiai sutrikdžius LR Prezidento sveikatą (jei nėra valstybės perversmo ar kėsinimosi į LR Prezidento gyvybę nusikaltimo sudėties ir pan.), jis negali tam tikru laiku vykdyti savo kaip valstybės vadovo pareigų. Tačiau fakultatyvusis objektas nėra būtinas šio nusikaltimo sudėties elementas, todėl jis neturi reikšmės kvalifikuojant veiką. Į šį objektą gali būti atsižvelgiama tik individualizuojant bausmę.

Sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimo sudėtis neturi tokio kaip dalyko, kadangi pagal teisinėje literatūroje pateikiamą nusikaltimo dalyko sampratą, kur teigiama, jog nusikaltimo dalykas - tai materialinė teisinio gėrio išraiška, konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant sudaroma žalos grėsmė ar padaroma žala teisiniams gėriams⁵³ nukentėjusio asmens, kuriam sunkiai buvo sutrikdyta sveikata, negalima laikyti daiktu. Sunkaus sveikatos sutrikdymo atveju nusikalstama veika nukreipta į asmenį, jam padaroma žala. O žmogų tapatinti su daiktu negalima⁵⁴.

Objektyvioji nusikaltimo pusė - tai išorinė pavojingo kėsinimosi, kuriuos pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė⁵⁵. Būtent pagal objektyviąją pusę, pagal išorinio pasireiškimo skirtumus mes skiriame vienus nusikaltimus nuo kitų⁵⁶. Objektyviosios pusės požymiai turi didelę reikšmę kvalifikuojant nusikaltimą, todėl jie bus aptariami išsamiau.

Nagrinėjamo nusikaltimo objektyviąją pusę apibūdina **pavojinga veika, nusikalstamos pasekmės, žala sveikatai bei priežastinis ryšys** tarp kaltininko veikos ir atsiradusių padarinių. Sunkaus sveikatos sutrikdymo atveju jie yra būtinieji veikos požymiai, todėl jiems nesant baudžiamoji atsakomybė negalima.

Sunkus sveikatos sutrikdymas pasireiškia kito asmens sužalojimu ar susargdinimu. Įstatymo leidėjas neatskleidžia baudžiamajame kodekse minėtų sąvokų turinio, tačiau jis yra atskleistas LR SAM, LR TM ir LR SADM 2003 m. gegužės 23 d. įsakyme Nr. V-298 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. Jose nurodoma, jog individo

⁵³ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 166

⁵⁴ *Ibidem*, p. 167

⁵⁵ *Ibidem*, p. 170

⁵⁶ PIESLIAKAS, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Mokymo leidinys*. Vilnius: Lietuvos policijos akademijos leidykla, 1996, p. 68

sužalojimas - tai žmogaus kūno audinių ar organų anatominio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu⁵⁷, fiziniu⁵⁸ ar cheminiu⁵⁹ poveikiu. Tuo tarpu **susargdinimas** - tai organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu ar nesuteikiant būtinosios medicinos pagalbos, pavyzdžiui, pranešant melagingas žinias, dėl ko nukentėjusysis psichiškai traumuojamas ir dėl to sunkiai suserga.

Apskritai sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas veika, pasireiškiančia tiek veikimu, tiek neveikimu. Veikimas dažniausiai pasireiškia panaudojant fizinį smurtą. Smurtas baudžiamojoje teisėje suprantamas kaip kaltininko prievarta daromas fizinis ar psichinis poveikis kitam asmeniui, pažeidžiantis šio asmenybės neliečiamumą, tai – smūgiai, kankinimas kitokie veiksmai kuriais žalojamas kūnas, atimama gyvybė, taip pat bauginimai susidoroti ir pan.⁶⁰

Taigi veikimas pasireiškia įvairių veiksmų, kuriais kėsiamasi į žmogaus sveikatą, atlikimu. Kiekvieną veiką sudaro sąmoningas ir valingas žmogaus kūno judesys, kurį lemia asmens sąmonė ir valia. Todėl negali būti baudžiama tokia veika, kuri visai nekontroliuojama žmogaus sąmonės, ar veika, kuri nors ir suvokiama, bet nevaldoma. Vadinasi, asmuo, kuris veikė dėl nenugalimos jėgos ar psichinės prievartos baudžiamojon atsakomybėn netraukiamas. Aktyviais veiksmais šis nusikaltimas daromi rankomis, kojomis ar kitais organais, pastumiant, nustumiant, veikiant psichiką; buitinės paskirties duriamaisiais ar pjaunamais daiktais; įvairiais šaunamaisiais ar nešaunamaisiais ginklais ar kitais daiktais, specialiai pritaikytais kūnui sužaloti; panaudojant didesnio pavojaus šaltinius (įvairias mašinas, įrengimus, elektros srovę ir t.t.) arba gamtos jėgas (ugnį, vandenį) ir t.t.⁶¹

Veikimas gali susidėti iš vieno kūno judesio ar kūno judesių komplekso, sistemos. Antai A. S. M. nuteistas už tai, kad tyčia smogė R. B. peiliu vieną smūgį į pilvo sritį, padarė jam kiauryminį durtinį pjautinį pilvaplėvės ertmės sužalojimą su dešinės pusės XI šonkaulio ir dešiniojo inksto pažeidimu bei kraujo išsiliejimu į pilvo ertmę. Šiais veiksmais R. B. padarė

⁵⁷ Mechaninis poveikis šiuo atveju suprantamas kaip toks poveikis, kuris buvo padarytas bukais ar aštriais daiktais bei įrankiais ir ginklais, šaunamaisiais ginklais arba sprogmenimis, krintant iš aukštumos ar griūvant iš savo kūno aukščio, transporto traumos.

⁵⁸ Fizinis poveikis suprantamas kaip aukštos, žemos temperatūros, elektros srovės, krintančio atmosferos slėgio, jonizuojančio spinduliavimo poveikis.

⁵⁹ Cheminis poveikis suprantamas kaip apsinuodijimas rūgštimis ir šarmais, destruktiniais, funkciniais nuodais, etilo alkoholiu ir pan.

⁶⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; *et al. Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 773

⁶¹ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras// *Teisės problemos*, Nr. 2, Vilnius, 1997, p. 38

sunkų sveikatos sutrikdymą⁶². Šiuo atveju veikimas susideda iš vieno kūno judesio - smogimo peiliu. Tačiau dažniausiai praktikoje veikimą apibūdina visas kompleksas judesių, pavyzdžiui, R. V. nuteistas už tai, kad jis tyčia peiliu du kartus smogdamas E. V. į pilvą, mažiausiai vienuolika kartų rankomis ir kojomis suduodamas smūgius jai į galvą, rankas, kojas, padarė daugybinius kūno sužalojimus, tuo sunkiai sutrikdydamas nukentėjusiosios sveikatą⁶³.

Sunkų kūno sužalojimą neveikimu gali padaryti asmuo, kuris priešingai savo valiai nors ir turėjo realią galimybę atlikti tam tikrus veiksmus, skirtus kito asmens sveikatai ar gyvybei išsaugoti, tačiau neatlieka jų, pavyzdžiui, neduoda maisto, neslaugo ligonio, neišduoda apsaugos priemonių asmeniui, dirbančiam su nuodingomis medžiagomis.

Svarbu tai, jog baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytą sunkų sveikatos sutrikdymą iškyla tik tada, kai nustatomos dvi neveikimo sąlygos: 1) asmens pareiga veikti ir 2) galimybė veikti⁶⁴. Beje, asmens pareiga veikti atitinkamu būdu išplaukia iš tam tikrų reikalavimų (įstatymo, įsipareigojimo, ankstesnės veiklos, tarnybiniai įgaliojimai, profesinės funkcijos ir pan.) ir toks asmuo turi suvokti, jog jis privalo veikti atitinkamu būdu (nes jeigu toks asmuo nesuvokė, kad jis turi būtent taip veikti, kad būtų išvengta sunkaus sveikatos sutrikdymo, ir to suvokti negalėjo, tai baudžiamoji atsakomybė tokiam asmeniui negalima). Pavyzdžiui, gydytojo pareiga yra gydyti asmenį, suteikti jam medicininę pagalbą, gaisrininko pareiga yra gesinti gaisrus ir taip apsaugoti ne tik asmens turtą, bet ir sveikatą ir pan. Toks pavojus gali būti sukeltas paties kaltininko, siekiančio tam tikro rezultato (pvz.: ligoniui neduodama vaistų ir pan.) arba pavojinga situacija gali atsirasti dėl atsitiktinių aplinkybių tačiau kaltininkas įpareigotas užkirsti kelią gresiantiems padariniams pvz.: gydytojo pareiga suteikti medicinos pagalbą ir pan.⁶⁵

Norint kaltininką patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 135 str. už neveikimu padarytą sunkų kito žmogaus sveikatos sutrikdymą, labai svarbu įrodyti kaltininko tyčią tiek neveikimo, tiek padarinių atžvilgiu.

Būtina baudžiamosios atsakomybės sąlyga už sunkų sveikatos sutrikdymą yra BK 135 straipsnio dispozicijoje numatyti **padariniai**. Pats straipsnio pavadinimas „sunkus sveikatos sutrikdymas“ suponuoja, kad kaltininkui padarius šį nusikaltimą, nukentėjusysis patirs

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 254/ 2007

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 331/ 2007

⁶⁴ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ar praktinės kvalifikavimo problemos. Doktoro disertacijos santrauka*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, p. 41

⁶⁵ PAVILIONIS, V. Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus// *Justitia*, Nr. 1, 1997, p. 7

atitinkamus sveikatos sutrikdymus - sužalojimus ar susargdinimus. Iš anksčiau pateiktų sužalojimo ar susargdinimo sąvokų seka, kad tik fizinio skausmo ar moralinių kančių sukėlimas nėra sunkus sveikatos sutrikdymas. Vadinasi, visais atvejais sunkus sveikatos sutrikdymas bus laikomas materialiąja nusikaltimo sudėtimi, t.y. nusikaltimas laikomas baigtu nuo tada, kai atsiranda padariniai. Todėl negalima sutikti su M. D. Šargorodskiu, teigiančiu, jog „kai kada (rankos, kojos, regos netekimas) žalos padarymas yra materiali nusikaltimo sudėtis. Visi kiti atvejai - formalios sudėty, nes nusikaltimo baigtinumui užtenka smūgio sudavimo ar žaizdos padarymo ir nereikia jokių kitų žalingų pasekmių atsiradimo“⁶⁶.

Atvejai, kai žalingi padariniai neatsiranda dėl nepriklausančių nuo kaltininko priežasčių, teismų praktikoje vertinami vienareikšmiškai - tokia veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti sunkų sveikatos sutrikdymą.

Minėto straipsnio dispozicijoje numatytas toks baigtinis sąrašas požymių, kurie lemia žmogaus sveikatos sutrikdymo įvertinimą sunkiu, t.y. 1. nukentėjusysis neteko regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo; 2. kitaip buvo stipriai suluošintas; 3. žmogus sirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką; 4. nukentėjusysis prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo; 5. buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusiojo asmens kūnas.

Norint geriau suvokti aukščiau išvardintus požymius, būtinas išsamesnis jų aptarimas. Kadangi dabartiniu metu nėra publikuotas BK komentaras bei atsižvelgdama į tai, jog LR BK 141 str. numato, jog šiuos požymius apibūdina Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintos Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, pastarosiomis Taisyklėmis ir remsiuosi.

Taigi pirmasis sunkaus sveikatos sutrikdymo požymis yra regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo netekimas.

Regos netekimas - tai visiškas aklumas arba abiejų akių regos susilpnėjimas, kai geriau matančios akies regėjimo aštrumas su korekcija sumažėjęs iki 0, 03 arba regėjimo lauko koncentrinis susiaurėjimas yra iki 5 laipsnių nuo fiksacijos taško. Jei apanka viena akis tai nelaikoma regos netekimu, tačiau veika, sukėlus tokį padarinį, kvalifikuojama pagal LR BK 135 str. kitą požymį - didelės dalies profesinio darbingumo netekimas. Tokią situaciją galima

⁶⁶ ШАРГОРОДСКИЙ, М. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953, с. 50

pailiustruoti pavyzdžiu iš teismų praktikos: S. B. nuteistas už tai, kad tyčia sudavė ranka smūgį N. K. į kairę akį, o nukentėjusiajam nukritus ant grindų, kojomis sudavė du smūgius į kairę akį, padarė muštines žaizdas kairės akies vokuose, kairės akies obuolio sumušimą ir trauminį plyšimą su lęšiuko iškritimu ir kraujo išsiliejimu akies obuolyje, kairės akiduobės vidinės ir apatinės sienelių lūžius<...>. Sužalojimas – sunkus sveikatos sutrikdymas, nes po patirtos traumos, nukentėjusysis visai nemato kaire akimi ir todėl prarado daugiau kaip 30 proc. bendro pastovaus darbingumo⁶⁷.

Klausos netekimas - visiškas kurtumas arba abiejų ausų klausos susilpnėjimas, kai nukentėjęs negirdi kalbančio prie ausies kaušelio, o audiogramoje - daugiau kaip 91db (paprastai tokia būklė būna, kai žmogus negirdi normalios kalbos už 3- 5 cm nuo ausies kaušelio). Kurtumas viena ausimi laikomas nesunkiu sveikatos sutrikdymu.

Kalbos netekimas - tai negalėjimas reikšti mintis suprantamais žodžiais.

Vaisingumo netekimas - tai lytinės veiklos sutrikimas, atimantis gebėjimą natūraliu būdu apvaisinti, pastoti, išnešioti ar gimdyti. Šiuo atveju nėra svarbu, ar panaudojus šiuolaikines medicinos priemones būtų galima dirbtiniu būdu kompensuoti tokį sveikatos sutrikdymą.

Nėštumo netekimas - tai tokie atvejai, kai nėštumas nutrūksta arba turi būti nutrauktas dirbtinai dėl sužalojimo arba susargdinimo, nepriklausomai nuo nėštumo trukmės. Tačiau nėštumo nutrūkimas arba nutraukimas turi būti kaltininko padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo pasekmė, nesusijusi su individualiomis nukentėjusiosios organizmo savybėmis, anomalijomis, kurių kaltininkas nežinojo ir tuo nepasinaudojo. Anksčiau galiojusiose Taisyklėse būtinumo nutraukti nėštumą požymis nebuvo inkriminuojamas. Pažymėtina, jog nėštumo trukmė reikšmės neturi.

Kitoks sunkus suluošinimas - sužalojimas, susargdinimas arba jo sukeltos komplikacijos ir jų pasekmės. Taisyklėse yra išvardinta 20 atvejų, kada tokie sužalojimai, susargdinimai bus vertinami kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, pavyzdžiui, kaukolės skliauto atviri ir įspaustiniai bei pamato kaulų lūžiai; galvos smegenų sumušimas su ryškiais neurologiniais židininiais simptomais, patvirtintas specialiais tyrimais; nugaros smegenų sužalojimas su ryškiais židininiais simptomais, patvirtintas specialiais tyrimais ir pan. Tačiau tai nėra baigtinis sąrašas, nes vargu ar būtų įmanoma išvardinti visus galimus variantus, kada sunkus suluošinimas bus laikomas sunkiu sveikatos sutrikdymu.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K - 757/ 2007

Sveikatos sutrikdymo mastą ir faktą bei bendrojo darbingumo praradimo mastą nustato teismo medicinos ekspertai, vadovaudamiesi jau minėtomis Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis.

Antroji padarinių grupė yra susijusi su įvairiais susargdinimais. BK skiria susargdinimą sunkia nepagydoma liga ir ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką. Šie požymiai skiriasi pagal pasekmes ir pavojingumo gyvybei buvimą ar nebuvimą. Susargdinimas **sunkia nepagydoma liga** dažniausiai pasireiškia kaip ŽIV infekcija. Objektiviai užkrėtimas ŽIV gali pasireikšti per žmogaus kūno gleivinę, dažniausiai santykiaujant lytiškai; per kraują, pavyzdžiui, perpilant kraują; virusui patekus į atvirą žaizdą; gimus kūdikiui, kurio motina yra viruso nešioja⁶⁸. Be ŽIV infekcijos minimose Taisyklėse nurodomi ir kiti sunkūs nepagydomų ligų atvejai: tai juodligė, stabligė, pasiutligė, pasiutligė, hemoraginė karštligė (Ebola, Marburgo, Laso), dujinė gangrena, Creutzfeld - Jakobo liga, maras, cholera, raupai, geltonoji karštligė.

Susargdinimas **ilgai trunkančia liga, sukeliančia realią grėsmę gyvybei** - narkomanija TBC, hepatitu B ar C, sifiliu, brucelioze, trichinelioze, leišmanioze. Narkomanija iš medicininės pusės suprantama kaip liguistas potraukis vartoti medžiagas (narkotikus), sukeliančias trumpalaikę pakilią nuotaiką⁶⁹. Tuo tarpu narkomanija teisiniu aspektu - tai teisiškai sureguliuota socialinio reiškinių dalis, apimanti asmens veiklą, susijusią su neteisėta apyvarta psichotropinėmis ar narkotinėmis medžiagomis, kurioms nacionaliniai įstatymai numato specialų režimą ir kontrolę⁷⁰. Narkologinės priežiūros įstatymo 2 straipsnyje narkomanija apibūdinama kaip psichikos liga, kuria suserga asmenys dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis pasireiškianti asmens psichinės ar fizinės priklausomybės nuo narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų sindromu bei kitomis neigiamomis medicininėmis ar socialinėmis pasekmėmis⁷¹.

Kitas sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviosios pusės požymis - **susargdinimas ilgai trunkančia liga, sunkiai sutrikdančia žmogaus psichiką**. Pagal Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymą⁷² psichikos liga apibūdinama kaip gydytojo

⁶⁸ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras// *Teisės problemos*, Nr. 2, Vilnius, 1997, p. 42

⁶⁹ GRABAUSKAS, V. *Medicinos enciklopedija. II tomas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 52

⁷⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 531

⁷¹ Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 30-711, 1997

⁷² Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 53 – 1290, 1995

diagnozuotas, psichiatro, patvirtintas susirgimas, pagal galiojančią ligų klasifikaciją priskiriamas psichikos ligoms. Šio straipsnio prasme psichinė liga - tai neišgydomas psichinės veiklos sutrikimas padarytas panaudojant fizinio, mechaninio ar psichinio poveikio priemones, taip pat įvairius centrinę nervų sistemą veikiančius vaistinius preparatus. Psichinė liga gali būti tiek fizinės traumos, tiek psichinio sukrėtimo pasekmė⁷³. Psichikos sutrikimo laipsnį kiekvienu atveju įvertina ir apie galimybę priskirti stipriai sutrikdančių žmogaus psichiką ligų grupei sprendžia ir sveikatos sutrikimo mastą nustato teismo psichiatrų ekspertų komisija.

Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas nepaaiškina ką reiškia „ilgai trunkanti“, pavyzdžiui, ar tai liga, trunkanti 3 ar 6 mėnesius, ar dar ilgiau. Autorės vertinimu, tai nėra teigiamas dalykas, nes kitų valstybių baudžiamieji įstatymai apibrėžia tokių ligų trukmę, pavyzdžiui, Lenkijoje, Prancūzijoje „ilgai trunkanti“ liga bus kai sergama daugiau kaip 6 mėnesiai.

Trečią grupę sudaro padariniai, susiję su darbingumo praradimu: didelės dalies bendro darbingumo praradimas ir didelės dalies profesinio darbingumo praradimas.

Bendras darbingumas - žmogaus gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, kuriems nereikia specialių žinių, kvalifikacijos įgūdžių. Bendrojo darbingumo netekimą nustato teismo medicinos ekspertai, remdamiesi Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 1 priedu „Dėl sužalojimų prarasto bendrojo darbingumo procentų nustatymo lentelė“. Minimų taisyklių 6 dalies 11 punkte numatyta, jog sunkus sveikatos sutrikdymas bus tuomet, kai prarandama 30 procentų ir daugiau bendro darbingumo. Pavyzdžiui, dėl pažeisto inksto pašalinimo nukentėjusysis neteko 30 proc. bendro darbingumo⁷⁴. Tas pats nustatyta ir profesinio darbingumo atveju.

Profesinis darbingumas - tai žmogaus gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, kuriems reikia specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių. Profesinio darbingumo netekimą nustato Valstybinė medicininės socialinės ekspertizės komisija, vadovaudamasi LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu „Dėl ilgalaikio ir pastovaus darbingumo netekimo (invalidumo) nustatymo tvarkos patvirtinimo“⁷⁵.

⁷³ Уголовное право России . Особенная часть. Москва, 2000, с. 74

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K - 254/ 2007

⁷⁵ LR SAM ir LR SADM 2003 m. įsakymas Nr. 226/49 „Dėl ilgalaikio ir pastovaus darbingumo netekimo (invalidumo) nustatymo tvarkos patvirtinimo“// *Valstybės žinios*, Nr. 36 – 1011, 2000

Ketvirtajai grupei priskiriami tie padariniai, kurie susiję su **nepataisomu asmens kūno subjaurojimu**, t.y. atvejai, kai prie tokių išvadų prieina teisėsaugos institucija, atsižvelgdama į teismo medicinos eksperto išvadą dėl kūno sužalojimo pasekmių pašalinimo galimybės.

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje skiriami kūno ir veido subjaurojimai. Nemažai valstybių savo baudžiamuosiuose įstatymuose numato atsakomybę tik už veido subjaurojimą (Rusija, Latvija). Tas pats buvo numatyta ir Lietuvos senojo BK 111 straipsnyje. Veido subjaurojimas suprantamas kaip toks jo sužalojimas, kuris žmogaus išvaizdą daro nemalonią, atstumiančią, pavyzdžiui, veido asimetrija, žymūs randai, nudegimai, nosies ar lūpų deformavimas, ausų netekimas ar sužalojimas ir pan. Taigi veido subjaurojimas neabejotinai yra estetinis vertinimo kriterijus, grindžiamas nuostata, jog jis laikomas sunkiu sveikatos sutrikdymu ne dėl padarytos sveikatai žalos, o dėl tų pasekmių, kurias patiria nukentėjęs asmuo. Tai, jog šiuo metu Lietuvos įstatymo leidėjas sunkiu sveikatos sutrikdymu pripažįsta ne tik veido, bet ir viso kūno subjaurojimą, autorės vertinama pozityviai, nes yra potenciali galimybė, jog kūno subjaurojimas bus objektyviai matomas visą likusį nukentėjusiojo gyvenimą. Juo labiau, tokia „rizika“ ypač padidėja lankantis tokiose vietose kaip paplūdimiai, pirtis ar pan. Taigi dėl tokių subjaurojimų nukentėjusysis gali patirti analogiškas pasekmes kaip ir veido subjaurojimo atveju.

Kūno sužalojimas laikomas sunkiu tik tuomet, kai subjaurinimas yra nepataisomas. Nepataisomu veido subjaurojimu laikomi tie subjaurojimai, kurių negalima pašalinti terapinėmis priemonėmis, t.y. nepataisomu veido subjaurimu pripažįstami ir tie atvejai kai veido subjaurojimą galima panaikinti plastinės chirurgijos pagalba. Tuo tarpu nepataisomu kūno sužalojimu bus pripažinti tik tokie subjaurojimai, kurių negalima pašalinti chirurginės operacijos būdu. Tokių nuostatų, be abejo, laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje: vienoje iš baudžiamųjų bylų neginčijamai nustatyta, kad A. F. peiliu perpjovė nukentėjusiajai žandą, dėl ko jos veidas tapo asimetriškas, nors buvo atlikta plastinė operacija, bet ir po jos 7 cm didelis randas liko matomojoje veido dalyje – dešiniajame skruoste, todėl teismai konstatavo, kad nukentėjusiajai buvo nepataisomai subjaurotas veidas<...>⁷⁶.

Taip pat pažymėtina, kad kūno subjaurojimas gali būti tiek tiesioginis sveikatos sutrikdymo padarinys, tiek operacijos dėl sveikatos sutrikdymo padarinys, tiek nudegimo ar ligos padarinys ir pan.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 307/ 2005

Kaip ir minėta, kvalifikuojant sunkų sveikatos sutrikdymą tarp kaltininko veikimo ar neveikimo ir kilusių padarinių turi būti teisiškai svarbus **priežastinis ryšys**, t.y. sunkus nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymas turi būti dėsningas, o ne atsitiktinis kaltininko veikos padarinys. Tai toks santykis, kuriam esant veika sukelia ir nulemia nusikalstamas pasekmes. Nustatyti priežastinį ryšį ne visada lengva. Sunkumas iškyla tada, kai padariniai atsiranda ne tik dėl kaltininko veikos, bet ir dėl kitų faktorių (nukentėjusiojo, trečiųjų asmenų veiksmų, gamtos jėgų ir kt.)⁷⁷.

Kvalifikuojant nusikaltimą **priemonės, būdai**, kuriais sunkiai sutrikdoma kito žmogaus sveikata, reikšmės neturi, tačiau gali turėti įtakos skiriant bausmę⁷⁸. Šie fakultatyvieji požymiai nėra nurodyti BK 135str. 1 d. Dažniausiai sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas panaudojant peilį, pavyzdžiui, G. S. nuteistas už tai, kad vieną kartą peiliu dūrė R. F. į pilvą, tuo padarydamas nukentėjusiajam pilvo sienos kiauryminę durtinę - pjautinę žaizdą su kepenų ir skrandžio pažeidimais, ir tokiu būdu R. F. sunkiai sutrikdė sveikatą⁷⁹.

Sunkų sveikatos sutrikdymą dažniausiai padaro pats kaltininkas, tačiau jis gali tam tikslui panaudoti gyvūnus, pavyzdžiui, agresyvų šunį, taip pat psichiškai nesveiką žmogų. Šis nusikaltimas padaromas ir tokiu būdu, kai kaltininkas priverčia asmenį atlikti ir veiksmus, kuriais padaroma žala jo sveikatai.

Kvalifikuojant kaltininko veiką pagal BK 135 str. pakanka nustatyti bent vieną iš aukščiau minėtų požymių. Jei sužalojimas ar susargdinimas atitinka kelis sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviosios pusės požymius, tai nekeičia veikos kvalifikacijos, tačiau parodo didesnę šio nusikaltimo pavojingumą, todėl į tai turi būti atsižvelgiama skiriant bausmę.

2. Subjektyvieji požymiai

Baudžiamosios teisės teorija subjektyviuosius požymius apibūdina kaip tokius, kurie liečia nusikaltimo vidinę pusę, t.y. požymiai, apibūdinantys asmenį, darantį nusikaltimą, jo elgesio motyvą, tikslumą⁸⁰. Kiekvienas iš šių požymių bei jų reikšmė sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikavimui bus aptariami išsamiau.

⁷⁷ ДУБОВЕЦ, А. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, с. 26

⁷⁸ PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984, p. 50

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 238/ 2007

⁸⁰ ABRAMAVIČIUS, Armanas; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 146

Taigi baudžiamosios teisės teorijoje nusikaltimo **subjektą** apibūdina 2 požymiai: amžius ir pakaltinamumas. Atitinkamai sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektu gali būti tik fizinis asmuo, sulaukęs įstatymo numatyto **amžiaus**. Psichinis brandumas atsiranda tik suėjus pilnametystei, todėl mažamečiai ne visuomet gali teisingai įvertinti savo veiksmus ir pripažinti juos pavojingais visuomenei. Todėl BK 13 str. 2 d. numatyta, kad už šį nusikaltimą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo padarymo buvo suėję 14 metų. Įstatymų leidėjas daro prielaidą, kad paauglys, sulaukęs 14 metų amžiaus, jau suvokia savo veiksmų, kuriais padaroma didelė žala kito žmogaus sveikatai, pavojingumą ir kartu turi atsakyti už juos baudžiamąja tvarka. O asmeniui, kuriam iki nagrinėjamo nusikaltimo padarymo nebuvo suėję 14 metų, LR įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ir kitos priemonės (BK 14 str. 3d.). Lygiai tokia pati amžiaus riba numatoma ir daugelyje kitų užsienio valstybių, pavyzdžiui, Latvijos BK 11 str. nurodo, jog asmuo atsako baudžiamąja tvarka jei nusikaltimo padarymo dieną jam buvo suėję 14 metų. Rusijos įstatymo leidėjas taip pat įtvirtina 14 metų amžiaus ribą, nuo kurios asmuo gali būti sunkaus kūno sužalojimo nusikaltimo subjektu (20 str. 2 d.). Tuo tarpu Švedijos baudžiamasis įstatymas nustato didesnę – 15 metų - amžiaus ribą (6 str.).

Taigi, akivaizdu, kad tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų leidėjai laikosi vieningos pozicijos, tačiau neretai pasigirsta diskusijų ar nevertėtų Lietuvoje mažinti baudžiamosios atsakomybės amžiaus minimalią ribą (numatyti baudžiamąją atsakomybę asmenims jau nuo 12 metų, atitinkamai ir už sunkų sveikatos sutrikdymą). Pritariantys tokiam sumažinimui teigia, jog tai sumažins nusikaltimų skaičių, sulaikys mažamečius nuo tolimesnių nusikaltimų darymo, atsakingiau žiūrės į savo veiksmus, už kuriuos jau jie galės atsakyti ir pan. Oponuojantys teigia, jog bausmių griežtinimas nedaro jokio prevencinio poveikio, mažametis asmuo, kuriam sukako 12 metų, dar nėra pakankamai subrendęs tiek socialiai, tiek psichiškai, t.y. jis negali suvokti baudžiamąjo įstatymo uždraustų veiksmų neleistinumą, suprasti jų reikšmę, jų socialinę žalą, jų pasekmes visuomenei ir pan.

Kalbant apie kitą būtiną nusikaltimo subjekto požymį - **pakaltinamumą**, būtina pažymėti, jog tai yra būtina baudžiamosios atsakomybės prielaida. Tik pakaltinamas asmuo, kuris suvokia tikrovę ir jos vystymosi dėsningumus, gali veikti laisvai, t.y. pasirinkti tikslą

bei jo siekiantį variantą⁸¹. Taigi tik iš tokių asmenų galima reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba, atvirkščiai, nuo jų susilaikyti.

Tokios kaip pakaltinamumo sąvokos įstatymo leidėjas nenumato. Tačiau ją galima suvokti pagal nepakaltinamumo apibrėžimą (BK 17 str.) - tai asmens sugebėjimas suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Manoma, kad tokia įstatymo leidėjo pasirinkta pozicija yra dėl to, jog pakaltinamumas numanomas kaip savaime suprantamas dalykas ir specialiai baudžiamajame įstatyme neaptariamas⁸².

Jei teismas konkrečioje byloje asmenį pripažįsta nepakaltinamu, toks asmuo neatsako pagal BK už padarytą veiką. Taip yra dėl to, jog nepakaltinamas asmuo nesuprasdamas savo veiksmų esmės ar negalėdamas jų valdyti veikia be kaltės. Be to, toks asmuo negalėtų suprasti ir jam paskirtos bausmės esmės.

Norint asmenį pripažinti nepakaltinamu, turi būti medicininis ir juridinis kriterijus. Medicininį nepakaltinamumo kriterijų sudaro bent vienas iš išvardintų psichinės veiklos sutrikimų: 1) chroniška psichinė liga (šizofrenija, epilepsija ir kt.); 2) laikinas psichinės veiklos sutrikimas (alkoholinės psichozės, reakcinės būsenos ir pan.) 3) silpnaprotystė (idiotija, imbecilumas, debilumas); 4) kita patologinė būseną (psichikos sutrikimai, kuriuos kelia kiti susirgimai- infekcinė liga, apakimas, apkurtimas ir kt.). Juridinio nepakaltinamumo kriterijaus turinį sudaro toks asmens psichinės veiklos sutrikimas, kuris atima sugebėjimą suprasti veiksmų esmę ir juos valdyti⁸³.

Taigi asmuo, kuris sunkų sveikatos sutrikdymą padarė būdamas nepakaltinamas, negali būti pripažįstamas šio nusikaltimo subjektu. Tačiau teismas gali paskirti LR BK 59 str. numatytas priverčiamąsias medicininio pobūdžio priemones.

Nepakaltinamumo problemai labai artimas apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų. Nagrinėjant atsakomybės už sunkaus sveikatos sutrikdymo klausimą, būtina išskirti savanorišką ir priverstinį, taip pat fiziologinį ir patologinį girtumą ar apsvaigimą. Ir savanoriškas, ir priverstinis patologinis girtumas ar apsvaigimas sukelia ūminę trumpalaikę psichozę (baltąją karštinę, ūminę alkoholinę haliucinaciją ir pan.), kuri yra medicininis nepakaltinamumo kriterijus, todėl asmuo laikomas

⁸¹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 188

⁸² DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida// *Teisė*, Nr. 58, 2006, p. 55

⁸³ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 189- 191

nepakaltinamu ir baudžiamojon atsakomybėn netraukiamas. Tuo tarpu savanoriško fiziologinio girtumo ir apsvaigimo metu iš esmės nenutrūksta normalus psichinis kaltininko ryšys su išoriniu pasauliu, tokie asmenys gali suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti, tiek medicininio tiek juridinio požiūriu jie yra pakaltinami. Juo labiau, tokia kaltininko būseną neretai laikoma nusikaltimą sunkinančia aplinkybe (BK 60 str. 1 d. 9 p.).

Dabar galiojantis BK tiesiogiai numato **riboto pakaltinamumo** institutą, kurio esmė - asmuo, kuris padarė sunkų sveikatos sutrikdymą ir kuris yra teismo pripažintas ribotai pakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų, todėl atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama (BK 18 str. 3d.). Minimame straipsnyje išskirti du riboto pakaltinamumo kriterijai: a) medicininis; b) juridinis. Medicininio kriterijaus išraiška baudžiamajame įstatyme yra psichikos sutrikimas. Tuo tarpu juridinis riboto pakaltinamumo kriterijus apibūdina tokį asmens psichikos sutrikimą, kuris tik iš dalies atima jam sugebėjimą suvokti savo veiksmų esmę arba suvokiant esmę iš dalies sugebėjimą juos valdyti⁸⁴. Taigi ribotai pakaltinamu asmuo pripažįstamas tik tuomet, kai bus nustatyti ir medicininis, ir juridinis kriterijai.

Subjektyvioji nusikaltimo pusė - tai subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma⁸⁵. Prie šių požymių priskiriami kaltė, tikslas, motyvas.

Didžiausią reikšmę veikos kvalifikavimui turi **kaltė**. Kaltė baudžiamosios teisės teorijoje apibūdinama kaip asmens psichinis santykis su daroma pavojinga veika. Yra išskiriamos dvi kaltės formos: tyčia ir neatsargumas (BK 14 str.). Šis nusikaltimas gali būti padarytas **tiesiogine tyčia**, t.y. siekiant būtent tokių padarinių, kurie numatyti BK 135 str. 1 d. dispozicijoje, asmuo supranta, jog daro veiksmus, pavojingus kito žmogaus sveikatai, numato, jog jais gali sukelti sunkų sveikatos sutrikdymą nukentėjusiajam arba tik suvokiant tokių padarinių galimybę šiuo konkrečiu atveju ir jų nesiekiant, bet sąmoningai leidžiant joms kilti - **netiesiogine tyčia**. Norėjimas, kad dėl veikimo ar neveikimo atsirastų padariniai, reiškia, jog veikdamas asmuo sąmoningai nukreipia savo pastangas tam, kad atsirastų padariniai ar kiltų grėsmė jiems atsirasti, arba sąmoningai nepradeda vykdyti pareigos, sudarydamas sąlygas BK 135 str. numatytoje nusikalstamos veikos sudėtyje numatytiems padariniams atsirasti. Tuo tarpu sąmoningas leidimas pasekmėms kilti esant netiesioginei

⁸⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 117

⁸⁵ *Ibidem*, p. 200

tyčiai reiškia kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus sunkaus sveikatos sutrikdymui dėl kaltininko veikos.

Tačiau skirtingai nuo objektyviosios pusės nusikaltimo subjektyvinė pusė yra iš išorės nematoma, ją įrodyti nėra lengva. Todėl kaltininkas dažnai bando klaidinti teismą dėl kaltės formos: bando įrodinėti, jog tai buvo neatsargi kaltė, būtinoji gintis, fiziologinio afekto būseną ir pan. Pavyzdžiui, R. U. nuteistas už tai, kad konflikto su N. Č. metu tyčia medine lazda sudavė nukentėjusiajam ne mažiau kaip du kartus į juosmens kairės pusės ir dešinės mentės sritį, vieną kartą į dešinę smilkininę sritį, padarydamas nukentėjusiajam kaukolės skliauto kaulo atvirą įspraustinį skeveldrinį lūžį su kietojo galvos smegenų dangalo pažeidimu, tuo sunkiai sutrikdydamas nukentėjusiojo sveikatą. Kasaciniu skundu R. U. prašo jį išteisinti kaip asmenį, veikusį būtiniosios ginties ribose. Tačiau Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas nepripažino, jog R. U. turėjo teisę į būtinąją gintį, nes nustatyta, kad įvykio pradžioje tarp nukentėjusiojo ir nuteistojo buvo žodinis konfliktas, kurio iniciatorius nukentėjusysis, tačiau šioje situacijoje nebuvo reikalo suduoti smūgius N. Č., nes nei R. U., nei kitų asmenų sveikatai realus pavojus nebuvo iškilęs, nukentėjusysis smurtinių veiksmų neatliko⁸⁶.

Darant ši nusikaltimą kaltininkas kai kuriais atvejais siekia konkrečių pasekmių (subjauroti veidą, išdurti akis ir pan.), kitais - numato ar suvokia bet kokių pasekmių galimybę. Taigi sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas apibrėžta (konkretizuota) ar neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia. Šių tyčios rūšių nustatymas ypač svarbus atribojant sunkų sveikatos sutrikdymą nuo pasikėsینimo nužudyti. Kaip pabrėžė LAT senatas⁸⁷, sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas esant apibrėžtai tyčiai nužudyti, nusikaltimas kvalifikuojamas kaip pasikėsینimas nužudyti. Taip pat galimos situacijos, kai kaltininkas tyčia sutrikdo kito žmogaus sveikatą ir to pasekmė nukentėjusysis miršta, tuomet veika bus kvalifikuojama kaip nužudymas netiesiogine tyčia (šiuo atveju neturi reikšmės, kada sužalotasis mirė, tuoj po sužalojimo ar praėjus kuriam nors laikui). Esant neapibrėžtai tyčiai, kaltininkas numato ar suvokia bet kokių pasekmių galimybę, todėl veika kvalifikuojama pagal kilusias pasekmes- kaip nužudymas arba sveikatos sutrikdymas. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog Ž. L. smogdamas peiliu

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 489/ 2005

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, p. 214

nukentėjusiesiems A. J. ir M. B. iš nugaros į įvairias kūno vietas, suprato tokių veiksmų pavojingumą ir nors padarytų sveikatos sutrikdymų neindividualizavo ir nors jų nenorėjo, tačiau sąmoningai leido jiems kilti, vadinasi, veikas teisingai kvalifikavo pagal kilusias pasekmes – sunkų sveikatos sutrikdymą⁸⁸.

Jei kaltininkas savo veiksmais siekia sunkaus sveikatos sutrikdymo, bet padaro lengvesnę žalą, tai inkriminuojamas pasikėsinimas padaryti tą žalą sveikatai, į kurią buvo nukreipta jo tyčia.

Kiti subjektyvieji požymiai - **tikslas** ir **motyvas** sunkaus sveikatos sutrikdymui dažniausiai reikšmės neturi, tačiau kai kurie iš jų yra sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai (BK 135 str. 2 d. 8 - 12 punktai): dėl chuliganiškų, savanaudiškų paskatų, dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, siekdamas įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui. Šie požymiai bus išsamiau aptarti kitoje magistrinio darbo dalyje „Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai“.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K - 92/ 2006

IV. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai

Ankstesnėje šio darbo dalyje buvo aptariama paprasta sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis. Tačiau BK 135 str. 2 d. numato ir sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojančius požymius, kai yra aplinkybės, liudijančios sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimo padidintą pavojingumą ir sunkina atsakomybę, todėl juos būtina nustatyti kvalifikuojant veiką ir individualizuojant bausmę.

135 str. 2 d. numatytas baigtinis šių požymių sąrašas, t.y. sužalojimas ar susargdinimas: 1) mažamečio; 2) bejėgiškos būklės žmogaus; 3) savo motinos, tėvo, vaiko; 4) nėščios moters; 5) dviejų ar daugiau žmonių; 6) kankinant ar kitaip itin žiauriai; 7) kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; 8) dėl chuliganiškų paskatų; 9) dėl savanaudiškų paskatų; 10) dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo; 11) siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą; 12) siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui. Taigi kvalifikuojančius požymius galima suskirstyti į tam tikras grupes pagal sunkaus sveikatos sutrikdymo veikos aplinkybes, apibūdinančias:

1. nukentėjusįjį (BK 135 str. 2 d. 1 - 5 p.) ;
2. objektyviąją pusę (BK 135 str. 2 d. 6 - 7 p.) ;
3. subjektyviąją pusę (BK 135 str. 2 d. 8 - 12 p.).

Šie požymiai yra analogiški BK 129 str. numatytiems nužudymo kvalifikuojamiesiems požymiams.

Norint geriau apibūdinti minėtų sąvokų turinį magistro darbe bus remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. senato nutarimu⁸⁹. Pastarasis nutarimas skirtas suvienodinti baudžiamųjų įstatymų taikymą nužudymų bylose, tačiau atsižvelgiant į sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimo specifiką, šiuos išaiškinimus galima pritaikyti ir sužalojimų ir susargdinimų atvejais.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004

1. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nukentėjusįjį

Pirmasis sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis, yra **mažamečio asmens** sužalojimas ar susargdinimas. Tarptautiniai teisės aktai neapibrėžia „mažamečio“ sąvokos, o palieka tik „vaiko“ sąvoką. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“⁹⁰ vaiku pripažįsta nepilnametį, nesulaukusį 18 metų amžiaus. Įdomu tai, jog ir Lietuvos įstatymo leidėjas, įtvirtindamas LR BK mažamečio asmens sužalojimą ar susargdinimą, nepateikia mažametystės sąvokos apibrėžimo. Todėl norint ją išsiaiškinti reikia atsižvelgti į minėtus LAT senato nutarimus, kuriuose teigiama, jog mažamečiu laikomas asmuo, kuris dar nėra sulaukęs 14 metų amžiaus. Nukentėjusiojo asmens mažametystės, kaip kvalifikuojančio požymio įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme pagrįstas tuo, jog mažamečiai dėl savo fizinių, psichologinių savybių bei socialinės patirties stokos nesugebantys savęs apginti nuo neteisėtų veiksmų, ypač fizinio smurto, priskiriami itin pažeidžiamai visuomenės grupei, kuriai reikalinga ypatinga teisinė apsauga visose teisės šakose⁹¹.

Tačiau ne visuomet tokio asmens sužalojimas ar susargdinimas bus laikomas kvalifikuojančiu požymiu. Čia svarbų vaidmenį vaidina ir subjektyvusis kriterijus: turi būti nustatyta, kad kaltininkas žinojo ar pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis dar neturi 14 metų amžiaus. Jei kaltininkas nežinojo ar neturėjo ir negalėjo to žinoti arba sąžiningai klydo dėl nukentėjusiojo amžiaus inkriminuoti BK 135 str. 2 d. 1 p. negalima. Tačiau mažametystė dažniausiai yra akivaizdi ir jos įrodinėti nereikia. Pažymėtina, jog ankstesnio kodekso 111 str. Šio požymio kaip kvalifikuojančio veiką nebuvo numatyta. Jis buvo numatytas 112 str. numatančiame atsakomybę už tyčinio apysunkio kūno sužalojimo padarymą.

Sunkus **bejėgiškos būklės žmogaus** sužalojimas ar susargdinimas reiškia, kad sunkiai sutrikdoma sveikata asmens, kuris dėl savo fizinių ar psichinių savybių *negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio, negali gintis ar aktyviai pasipriešinti* kaltininkui. Tokia būseną gali būti dėl ligos, invalidumo ar senatvės, taip pat apalpus, praradus sąmonę, miegant arba dėl stipraus apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių

⁹⁰ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija// *Valstybės žinios*, Nr. 60 – 1501, 1995

⁹¹ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacijos santrauka*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, p. 43

medžiagų ir pan. Pavyzdžiui, A. R. nuteistas už tai, kad sunkiai sužalojo bejėgiškos būklės žmogų: o būtent: vieną kartą peiliu smogė miegančiam ir dėl to bejėgiškos būklės esančiam S. P. į krūtinę ir sunkiai jį suluošino, padarydamas kiaurinę durtinį - pjautinį krūtinės ląstos dešinės pusės sužalojimą, pažeisdamas diafragmą ir kepenis, kraujas išsiliejo į pilvaplėvės ertmę, kas atitinka sunkų sveikatos sutrikdymą⁹².

Kyla klausimas, ar ir pernelyg jaunas amžius (t.y., mažametystė) galėtų sąlygoti asmens bejėgiškumą. Šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtame senato nutarime nieko nepasisako. Pavyzdžiui, Rusijoje asmens bejėgiškumas yra tapatinamas su asmens mažametyste⁹³. Be abejo, neatmetama galimybė, jog kai kuriais atvejais ir toks asmuo gali būti bejėgiškos būklės (pvz. miegantis), tačiau, autorės nuomone, tai yra diskutuotina pozicija, nes galimos situacijos, kai mažametis gali būti ginkluotas, objektyviai matosi, kad jis turi galimybę aktyviai pasipriešinti ir pan. Vadinasi, tokiu atveju nėra pagrindo jį pripažinti kaip esantį bejėgiškos būklės. Taigi, manytina, kad tai turėtų būti vertinimo kriterijus. Juo labiau, sunku nustatyti amžiaus ribą, nuo kurios mažametystė galėtų būti pagrindas pripažinti kaip bejėgiškos būklės asmenį, nes, akivaizdu, kad trylikamečio ir penkerių metų amžiaus asmens jėgos nėra adekvačios.

Veika kvalifikuojama pagal šį punktą ir tada, kai sunkiai sutrikdoma nukentėjusiojo asmens sveikata ir nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės dėl kaltininko ar jo bendrininkų panaudoto fizinio smurto ar kitokių veiksmų, jei sumanymas sunkiai sutrikdyti sveikatą kilo po to, kai nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės po tokio smurto ar kitokių veiksmų panaudojimo. Tai reiškia, kad jei sunkiai sutrikdoma nukentėjusiojo sveikata ir nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės dėl kaltininko panaudoto smurto jau turint sumanymą sunkiai sutrikdyti nukentėjusiojo sveikatą, pagal šį požymį veikos kvalifikuoti negalima.

Kvalifikuojant veiką pagal šį punktą taip pat svarbus subjektyvusis kriterijus: kaltininkas turi suvokti, kad kėsinaisi į bejėgiškos būklės asmenį.

Kvalifikuojančiu požymiu taip pat bus sunkus sveikatos sutrikdymas, padarytas savo **motinai, tėvui ar vaikui** (BK 135 str. 2 d. 3 p.). Tai atvejai, kai kaltininkas sunkiai sutrikdo sveikatą savo motinai, tėvui, vaikui, kurie tokie jam yra pagal kilmę, ir ši aplinkybė jam yra žinoma. Veika kvalifikuojama pagal šį punktą ir tais atvejais, kai nužudomi motina, tėvas, kuriems kaltininko atžvilgiu yra apribota tėvų valdžia arba jų teisės yra panaikintos vaiką

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 175/ 2007

⁹³ АРЕНДАРЕНКО, А. В.; *et al.* Комментарий к уголовному кодексу российской федерации. Москва: Книжный мир, 2004, с. 259

įvaikinus, bet kaltininkas žino, kad tas asmuo yra jo motina ar tėvas pagal kilmę, taip pat ir tais atvejais, kai kaltininkas sunkiai sutrikdo sveikatą kitų įvaikintą asmenį, žinodamas, kad nukentėjusysis yra jo vaikas pagal kilmę⁹⁴. Taigi šiame nutarime nurodoma, jog santykis tarp nukentėjusiojo ir kaltininko turi būti pagrįstas tik kraujo ryšiu. Tai reiškia, kad tėviai, įvaikiai į šią sudėtį nepatenka. Manau, kad tai yra diskutuotina pozicija. LR Civilinis kodeksas (3.227 str. 1 d.) nustato, jog įvaikinimu yra panaikinamos ne tik turtinės tėvų ir vaikų teisės ir pareigos, bet ir asmeninės teisės ir pareigos. Jos yra sukuriamos tėviams bei jų giminaičiams ir įvaikiams. Be to, pastarojo kodekso komentare⁹⁵ teigiama, kad įvaikiai santykio su tėviais požiūriu įgyja tokį patį teisinį statusą, koks yra vaikų pagal kilmę su savo biologiniais tėvais. Taigi mano požiūriu, toks absoliutus kraujo ryšio taikymas praktikoje yra problemiškas, nes gali pasitaikyti atvejų, kuomet kaltininko ir nukentėjusiojo nesieja kraujo ryšys, tačiau nei vienas iki veikos padarymo apie tai nežinojo. Todėl sąvokas „motina“, „tėvas“, „vaikas“ tikslingiau būtų suprasti platesne prasme, remtis moralės, socialinio ryšio principais, o ne tik kraujo ryšiu.

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus argumentus, manytina, jog sunkaus sveikatos sutrikdymas įmotei, tėviui turi būti kvalifikuojamas kaip ir sunkaus sveikatos sutrikdymas biologiniams tėvams.

„Vaiko“ sąvoka šiame straipsnyje yra vartojama platesne prasme, ne teisine, t.y. vaikas tėvams apskritai, o ne tik iki 18 metų amžiaus.

Atvejais, kai sunkus sveikatos sutrikdymas padarytas savo tėvui, motinai bei jie tuo pačiu yra ir bejėgiškoje būklėje, praktikoje kvalifikuojama pagal 135 str. 2 ir 3 p., pavyzdžiui, T. B. sudavė ne mažiau keturis smūgius peiliu į dešinę šlaunį ir pilvo sritį, esančiai bejėgiškoje būklėje, t.y. miegančiai, savo motinai E. B. ir tuo padarė nukentėjusiajai E. B. paviršinę durtinę - pjautinę kiauryminę žaizdą pilvo srityje su kepenų ir storosios žarnos sužalojimu, pasireiškusiu kraujo susikaupimu pilvaplėvės ertmėje, t.y. sunkų sveikatos sutrikdymą, pavojingą gyvybei. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad T. B. padarė baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką, numatytą LR BK 135 str. 2 d. 2 p. ir 3 p.⁹⁶.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21

⁹⁵ MIKELĖNAS, V.; et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 436

⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 55/ 2005

Autorės nuomone, analogiškų nuostatų reikia laikytis ir tais atvejais, kai padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas savo mažamečiam vaikui, nes tiksliausiai situacija atspindima kvalifikuojant kaip idealiąją sutaptį (t.y., pagal BK 135 str. 1 ir 3 d.).

Inkriminuojant **nėščios moters** sunkų sveikatos sutrikdymą svarbu nustatyti, jog kaltininkas tai žinojo ar turėjo ir galėjo suvokti, kad moteris yra nėščia. Ar kaltininkas žinojo apie nukentėjusiosios nėštumą sprendžiama iš veikos aplinkybių. Jeigu nežinojo ir negalėjo arba neturėjo ir negalėjo to numatyti, šis punktas negali būti inkriminuojamas. Kai sunkiai sutrikdoma nėščios moters sveikata dėl tariamo jos nėštumo, bet ji buvo ne nėščia - inkriminuojamas pasikėsinimas sunkiai sutrikdyti sveikatą. Nėštumo laikas, kaip ir sužalojimo ar susargdinimo motyvai, nesusiję su nėštumo faktu, nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi.

Paskutinis kvalifikuojantis požymis, apibūdinantis nukentėjusįjį, yra **dviejų ar daugiau žmonių sužalojimas ar susargdinimas**. Šis požymis kvalifikuojamas pagal BK 135 str. 2 d. 5 p., kai padarytas vienas nusikaltimas, bet juo sunkiai sutrikdoma 2 ar daugiau asmenų sveikata. Kaltininko veiksmus, nukreiptus į sužalojimą ar susargdinimą ne mažiau kaip dviejų asmenų, sąlygoja bendras nusikalstamas sumanymas. Dažniausiai tai padaroma vienu laiku vienoje vietoje. Pavyzdžiui, A. A. nuteistas už tai, kad tyčia peiliu tris kartus dūrė K. Š. į krūtinę, pilvą, koją ir vieną kartą L. M. į dešinę koją ir taip abiem nukentėjusiems sunkiai sutrikdė sveikatą⁹⁷. Tačiau gali būti atvejų, kai kaltininkas sunkiai sutrikdo sveikatą ne tik vienu metu, bet ir skirtingu laiku. Kaltininkas arba siekia sutrikdyti dviejų ar daugiau asmenų sveikatą arba veikia neapibrėžta tyčia ir sunkiai sutrikdo dviejų ar daugiau asmenų sveikatą. Kaip išaiškino LAT senatas nutarime, vieno asmens sunkus sveikatos sutrikdymas ir rengimasis ar pasikėsinimas sunkiai sutrikdyti kito asmens sveikatą, esant sumanymui sužaloti ar susargdinti du žmones, nėra baigtas nusikaltimas, nes nusikalstamas sumanymas nebuvo įgyvendintas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios. Taigi veika turėtų būti kvalifikuojama kaip nusikaltimų sutaptis, kaip baigtas sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 str. 2 d. 5 p.) ir rengimasis ar pasikėsinimas sunkiai sutrikdyti dviejų žmonių sveikatą (BK 21 ar 22 str.). Kai rengiamasi ar kėsinamasi sunkiai sutrikdyti dviems asmenims ar daugiau sveikatą, bet nei vienam ji nesutrikdoma, veika kvalifikuojama pagal BK 22 str. Ir 135 str. 2 d. 5 p.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 342 / 2006

2. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviąją pusę

Sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas **kankinant ar kitaip itin žiauriai** siejamas tiek su šio nusikaltimo padarymo būdu, tiek su kitomis aplinkybėmis, kurios liudija ypatingą tiek nusikaltėlio, tiek nusikaltimo žiaurumą. Kankinimas - tai tyčinis, trunkantis ilgesnį laiką, fizinių, dvasinių kančių sukėlimas nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio, šalčio, karščio, troškulio ir pan.). Taigi sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu. LAT senato nutarime⁹⁸ nurodoma, jog alkio, šalčio poveikis nukentėjusiojo kūnui sukelia dideles kančias, todėl kankinančiu sveikatos sutrikdymu gali būti pripažintas toks neveikimas - kai ilgai nukentėjusiajam neduodama maisto, vandens ir pan. Taip pat yra pateikiama pavyzdžių⁹⁹, jog sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas kankinant gali būti pripažintas ir tada, kai gydytojas, privalantis teikti medicinos pagalbą ligoniui, turėjo tikslą sunkiai sutrikdyti paciento sveikatą nesuteikdamas jam būtinos medicinos pagalbos, be kurios ligonis patiria ypač didelius skausmus ir kančias (pvz., nesuleidžia nuskausminamųjų vaistų, nors žino, kad tai privalo padaryti). Todėl toks gydytojo neveikimas turėtų būti kvalifikuojamas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas kankinant.

Sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas „**kitaip itin žiauriai**“ reiškia tokį kaltininko pasirinktą sužalojimo ar susargdinimo būdą, kuriuo sukeliamos papildomos ypatingai didelės fizinės ar dvasinės kančios, padaroma daug sužalojimų, sunkiai sutrikdoma sveikata nukentėjusiojo artimųjų akivaizdoje (pvz., asmuo mušamas motinos akivaizdoje) ir pan. Ši sąvoka yra vertinamasis įstatymo požymis, todėl jį inkriminuojant atsižvelgiama į padaryto sužalojimo ar susargdinimo pobūdį, laiką, intensyvumą, kiekį, lokalizaciją, įrankius ir kitas objektyviai nustatytas aplinkybes. Teismai, vertindami kankinimo ar itin žiauraus pobūdžio buvimą kaltininko veikoje dažniausiai atsižvelgia į kūno sužalojimų intensyvumą (t.y. ar sužalojimai dauginiai ar ne). Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos apeliacinio teismo bylą¹⁰⁰, kurioje nuteistieji R. B., K. B., G. J. nukentėjusiajam sudavė smūgius į įvairias kūno vietas, iš

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004

⁹⁹ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą// *Teisė*, Nr. 54, 2005

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A - 432/ 2006

kurių didžioji dalis į gyvybiškai svarbias kūno vietas - į galvą, pilvą, padarant jam daugybinius kūno sužalojimus. Taigi apeliacinis teismas, sprendamas ar kaltininkams pirmos instancijos teismas pagrįstai inkriminavo BK 135 str. 2 d. 6 p. kaip pagrindinius pagrįstumo kriterijus pateikė sužalojimų intensyvumą ir todėl veiką kvalifikavo kaip padarytą itin žiauriu būdu. Tačiau būtina pastebėti, jog ne visuomet daugybė žaizdų yra pagrindas pripažinti sunkų sveikatos sutrikdymą itin žiauriu būdu, nes nebūna nustatyta, jog kaltininkas siekė sukelti žiaurias kančias ar pan. Veikos kvalifikavimą pagal 135 str. 2 d. 6 p. lemia ir kitos veikos aplinkybės, pavyzdžiui, A. V. nuteistas už tai, kad dėl asmeninių nesutarimų bei pykčio, apipylė B. G. benzinu ir jį padegė, tuo nukentėjusiajam padarydamas I, II ir III laipsnio veido, kaklo, krūtinės ląstos, pilvo, dešinės rankos, kairiojo žasto, šlaunų ir kairės blauzdos – bendrą 22 procentų kūno paviršiaus nudegimus, dėl ko B. G. patyrė dideles kančias, tai yra tyčia, itin žiauriai, sunkiai sutrikdė B. G. sveikatą¹⁰¹.

Inkriminuojant šį požymį svarbu nustatyti ir subjektyvųjų kriterijų, t.y. ar kaltininkas, darydamas sunkų sveikatos sutrikdymą, suvokė jo nusikalstamoje veikoje kankinimo ar itin žiaurų pobūdį. Jei kaltininkas to nesuvokė, nėra pagrindo spręsti, kad sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuotinas pagal 135 str. 2 d. 6 p.

Sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimo sudėtį taip pat kvalifikuoja požymis „**kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas**“. Šiuo atveju kaltininkas, darydamas sunkų sveikatos sutrikdymą vienam žmogui, sąmoningai panaudoja priemones ir būdus, kurie sukelia pavojų ir kitų žmonių gyvybei. Siekiant nustatyti ar nusikaltimas buvo padarytas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, reikia įvertinti kaltininko pasirinktus įrankius ir priemones, skirtus nusikaltimui padaryti, bei pačią aplinką, kurioje jis padarytas. Dėl tokių naudojamų priemonių kaip šaunamasis ginklas, sprogstamosios medžiagos pobūdžio galima spręsti apie padidėjusią pavojaus sveikatai ir gyvybei riziką ne tik nukentėjusiajam, bet ir žmonėms, esantiems šalia jo. Tačiau tai nereiškia, jog kiekvienu atveju sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas panaudojant šaunamąjį ginklą bus kvalifikuojamas kaip šio nusikaltimo padarymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. Pabrėžtina, jog grėsmė kitų žmonių gyvybei turi būti *reali*, o ne tikėtina. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų¹⁰² apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, jog nuteistasis į automobilyje sėdintį nukentėjusįjį šaudė iš nedidelio atstumo, tikslingai jam į kojas, t.y. iš viršaus į apačią. Tai reiškia nei į kitų automobilyje sėdinčių bendrininkų nei į

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A - 220/ 2007

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 622/ 2007

praeivių pusę (kurių iš viso nebuvo arti automobilio) šaudyta nebuvo. Todėl ir realaus pavojaus jų gyvybei nebuvo. Taigi konstatuota, jog šis nusikaltimas nebuvo padarytas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

Sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas pagal 135 str. 2 d. 7 p. kai kaltininkas panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo sunkiai sutrikdyti, bet ir bent vieno kito žmogaus sveikatai¹⁰³. Taigi būtina atkreipti dėmesį, jog kaltininkui panaudojus tokias nusikaltimo priemones, kurios sukelia ilgalaikį pavojingumą neapibrėžtam žmonių ratui (pvz. šulinio užnuodijimas nuodingosiomis medžiagomis), jo veika turi būti kvalifikuojama kaip padaryta kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu neatsižvelgiant į tai, buvo ar ne be nukentėjusiojo kitų žmonių nuodingųjų medžiagų panaudojimo ir jų veikimo vietoje¹⁰⁴. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas nurodydamas, jog veika kvalifikuojama kaip padaryta kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu neatsižvelgiant į tai, ar panaudojus tokį būdą faktiškai nukentėjo bent vienas kitas žmogus. Tačiau jei siekdamas sutrikdyti vieno žmogaus sveikatą ir veikdamas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu kaltininkas sunkiai sutrikdo dviejų ar daugiau žmonių sveikatą, sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas pagal BK 135 str. 2 dalies 5 ir 7 punktus¹⁰⁵.

Pažymėtina, jog šie objektyvieji požymiai nėra pakankami inkriminuojant 135 str. 2 d. 7 p. Pagal šį punktą sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas tik tada, kai kaltininkas, darydamas minėtas nusikalstamas veikas, suvokia, kad pavojus iškyla ne tik nukentėjusiajam, bet ir dar nors vienam ar keletui žmonių.

3. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys subjektyviąją sunkaus sveikatos sutrikdymo pusę

Sužalojimas ar susargdinimas **dėl chuliganiškų paskatų** padaromas dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams,

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004

¹⁰⁴ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis// *Teisė*, Nr. 59, 2006, p. 23

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004, p. 218

pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba panaudojant kaip pretekstą mažareikšmę dingstį. Chuliganiškos paskatos paprastai pasireiškia neišprovokuota agresija, nukentėjusiojo užpuolimu ir jo sunkaus sveikatos sutrikdymu be tarpusavio santykių priežasties. Tai reiškia, jei sunkus sveikatos sutrikdymas padarytas iš keršto, pavydo ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kaltininko veika bus kvalifikuojama pagal 135 str. 1 d. (jei nėra kitų kvalifikuojamųjų požymių)¹⁰⁶. Pavyzdžiui, J. S. nuteistas už tai, kad jis sunkiai sužalojo žmogų tarpusavio konflikto su T. L., o po to ir su G. G. metu (nuteistasis reiškė konkrečias pretenzijas, kad nėra ant gaminio kainos, reikalavo parodyti tą kainą), pastarajam bandant jį nuraminti, tyčia vieną kartą peiliu dūrė nukentėjusiajam į pilvą ir padarė jam kiauryminę durtinę - pjautinę žaizdą pilvo sienoje su skrandžio priekinės sienos pažeidimu, kuri komplikavosi vietiniu pilvaplėvės uždegimu ir tokiu būdu sunkiai sužalojo G. G. Nuteistojo veikos paskatos buvo vis tik asmeninio pobūdžio, sąlygotos konkrečaus ginčo ir priežasties, o ne nukreiptos į viešosios tvarkos pažeidimą, aiškų žmogaus ar visuomenės negerbimą, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimą, siekimą priešpastatyti save aplinkiniams, niekinančio požiūrio į juos demonstravimą¹⁰⁷.

Minėtame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime taip pat pažymima, jei sunkiai sutrikdydamas sveikatą iš pavydo, keršto ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kaltininkas sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, tuomet inkriminuojama ne tik 135 str. 1 d., bet ir BK 284 str. (viešosios tvarkos pažeidimas). Jei kaltininkas sunkiai sutrikdė vieno asmens sveikatą dėl chuliganiškų paskatų, be to, sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, veika kvalifikuojama pagal 135 str. 2 d. 8 p. ir 284 str. Pavyzdžiui, I. P. nuteistas už tai, kad matant aplinkui esantiems, išūliai demonstruodamas nepagarbą aplinkiniams, priėjęs prie L. L., priekabiajai be pagrindo pareikalavo pinigų ir cigarečių, o po to, panaudodamas kaip pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį - nukentėjusiojo atsisakymą duoti cigarečių ir pinigų, dėl chuliganiškų paskatų sumušė L. L.: spyrė nukentėjusiajam į krūtinę, taip pargriovė jį ant grindinio, keletą kartų trenkė jo galvą į grindinį, ne mažiau kaip du kartus batu spyrė į galvą bei kitas kūno vietas, tuo padarė masyvią poodinę kraujosruvą veide su daugybiniais nosikaulių, viršutinio žandikaulio lūžiais, <...>, dešinio žastikaulio kaklelio įkaltiniu lūžiu, todėl dėl kaukolės pamato kaulų lūžių

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004, p. 218 - 219

¹⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A - 4/ 2007

nukentėjusiajam buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. I. P. kaltė padarius BK 135 str. 2 d. 8 p., 284 str. 1 d. numatytas nusikalstamas veikas įrodyta pirmosios instancijos teismo nuosprendyje aptartais įrodymais, todėl nuteistojo skundas buvo atmestas¹⁰⁸.

Šio nusikaltimo kvalifikuotas požymis praktikoje gali pasireikšti ir tokiais veiksmais, pavyzdžiui, kaltinamieji A. G. ir A. Š. dėl chuliganiškų paskatų sudavė R. J. ne mažiau kaip 15 smūgių rankomis ir kojomis į veidą, dešinę ranką, dešinę krūtinės ląstos pusę, tuo padarydami kairiųjų akies vokų kraujosruvas, dešiniųjų 6 ir 7 šonkaulių lūžimus, kairiojo 9 šonkaulio lūžimą, skersinį dešiniojo alkūnkaulio lūžimą¹⁰⁹. Nukentėjusysis buvo sužalotas viešoje vietoje, ties autobusų stotimi, kur bet kada galėjo būti pašalinių žmonių. Konflikto pradžią stebėjo kiti asmenys - liudytojai S. S. ir T. P. Be to, kaltininkas be jokio preteksto užpuldamas ir peiliu sužalodamas nukentėjusįjį L. P., parodė aiškų asmens negerbimą, elementarių elgesio normų niekinimą, savęs priešpastatymą aplinkiniams.¹¹⁰ Kitoje baudžiamojoje byloje G. V. nuteistas už tai, kad prie pastato, kuriame įsikūręs etninės kultūros centras ir kuriame tuo metu vyko jaunimo diskoteka, dėl chuliganiškų paskatų, nesant jokių asmeninio pobūdžio motyvų, kelis kartus peiliu smogė į įvairias kūno vietas, padarė sužalojimus – durtines – pjautines žaizdas kairiajame žaste, dešiniojo žasto užpakaliniame vidiniame paviršiuje, krūtinės ląstos užpakalinio paviršiaus dešinėje pusėje. Šiais savo veiksmais G. V. padarė D. B. sunkų sveikatos sutrikdymą dėl chuliganiškų paskatų.¹¹¹ Tiek pirmos, tiek apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai vienareikšmiškai šią veiką kvalifikavo kaip padarytą dėl chuliganiškų paskatų.

Sunkus sveikatos sutrikdymas laikomas kvalifikuotu ir kai jis padaromas **dėl savanaudiškų paskatų**. Baudžiamosios teisės doktrinoje dažniausiai nurodoma, kad savanaudiškumas nusikalstamos veikos darymo metu yra ne tik materialiosios naudos gavimas, užvaldymas to, ko kaltininkas neturėjo iki sunkaus sveikatos sutrikdymo, bet taip pat ir siekis išvengti kokių nors materialinių išlaidų. Paprasčiau tariant, tai tokie atvejai, kai tyčia sužalojama ar susargdinama siekiant materialinės naudos sau ar kitiems asmenims. Taigi galimi tokie atvejai: sunkus sveikatos sutrikdymas už atlyginimą (pastarieji yra akivaizdžiausi ir šiuo atveju tiek organizatorius tiek kurstytojas atsako už sunkaus sveikatos sutrikdymo organizavimą ar kurstymą), kai sunkiai sutrikdoma sveikata siekiant užvaldyti

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A - 310/ 2007

¹⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A - 4/ 2008

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 443/ 2007

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K - 99/ 2007

turtą ar įgyti turtines teises, sunkus sveikatos sutrikdymas siekiant išvengti turtinių išlaidų (turto, skolos grąžinimo, paslaugų apmokėjimo ir pan.). Ar nauda gauta ar ne, kvalifikacijai reikšmės neturi. Tačiau sunkus sveikatos sutrikdymas nebus laikomas padarytas dėl savanaudiškų paskatų dėl tokių motyvų, kurie patys savaime nėra savanaudiški, nors jų susiformavimą ir lėmė turtinio pobūdžio aplinkybės (pvz., kerštas už anksčiau padarytą turtinę žalą, skolos negrąžinimą ir pan.)¹¹². Esant tokiai situacijai bus inkriminuojama sunkaus sveikatos sutrikdymo paprasta sudėtis.

Pažymėtina, kad svarbu nustatyti savanaudiškumo susiformavimo momentą. Kaltininko ketinimas turi būti susiformavęs iki sužalojimo ar susargdinimo pradžios arba gali kilti kėsinimosi į kito žmogaus sveikatą metu. Pavyzdžiui, I. L. pradeda mušti M. M., nukentėjusiajam netekus sąmonės paima jo striukę ir toliau jį muša (nukentėjusysis M. M., kai buvo atgavęs sąmonę, matė I. L. rankose jam priklausančią striukę, pažymėjo, kad I. L. jį tuo metu spardė), po įvykio prašo draugo R. M., kad šis nuneštų nukentėjusiajam į ligoninę striukę, piniginę, kitą dieną pats dar nuneša nukentėjusiajam mobilaus ryšio telefoną, žibintuvėlį (pagal nukentėjusiojo M. M. ir liudytojos O. M. parodymus matyti, kad, būtent, šitų daiktų po sumušimo pasigedo M. M.) kolegijai leidžia daryti išvadą, kad nuteistasis I. L. pradėjo mušti nukentėjusįjį M. M. turėdamas tikslą užvaldyti nukentėjusiojo turtą plėšimo būdu¹¹³. Taigi šiuo atveju sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata turint tikslą užvaldyti jo turtą. Tačiau tais atvejais, jei sumanymas kaltininkui kilo ir buvo realizuotas po to, kai nukentėjusiajam jau buvo sunkiai sutrikdyta sveikata, veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 135 str. 1 d. ir pagal atitinkamus BK straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus nuosavybei¹¹⁴.

Sunkus sveikatos sutrikdymas **dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo** yra tada, kai žmogus sunkiai sužalojamas ar susargdinamas siekiant sutrukdyti nukentėjusiojo teisėtą veiklą vykdant tarnybines ar pilietines pareigas, taip pat kerštauja asmeniui už tokią veiklą, kuri įvykdyta praeityje ar siekiant trukdyti tokiai veiklai ateityje.

Taigi inkriminuojant šį kvalifikuotą požymį svarbu nustatyti tyčios krytingumą ir nukentėjusiojo atitikimą specialiesiems požymiams. Valstybės tarnybos įstatymo¹¹⁵ 2 str. 2 d. pateiktas valstybės tarnautojo apibrėžimas: tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės

¹¹² JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras// *Verslo ir komercinė teisė*, Nr. 4 – 5, 1999, p. 32

¹¹³ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-123/ 2006

¹¹⁴ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Doktoro disertacijos santrauka*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 66 – 2130, 1999

tarnyboje ir atitinkantis to pačio straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą. Tačiau nagrinėjamo kvalifikuojančio požymio kontekste tarnybos pareigų atlikimas suprantamas ne tik kaip valstybės tarnautojo veikla, bet ir kiekvieno asmens, vykdančio tarnybos pareigas, veikla. Nukentėjusysis gali dirbti įvairiose įmonėse, įstaigose, organizacijose - tiek valstybinėse, tiek privačiose.

Piliečio pareigų vykdymas - tai asmens, kaip valstybės piliečio ar visuomenės nario įstatymuose numatytų pareigų vykdymas, pavyzdžiui, vienoje iš bylų nustatyta, jog nukentėjusiajam J. K., išėjusiam vykdyti savo pilietinę pareigą, t.y. apginti mušamą savo kaimyną V. Ž., nuteistieji K. K., M. A. ir D.A rankomis ir kojomis sudavė šešis smūgius į galvą, padarydami nukentėjusiajam galvos sumušimą su lėtiniu kraujo išsiliejimu po kietuoju galvos smegenų dangalu kairiajame ir dešiniajame galvos pusrutuliuose ir tokiu būdu padarė sunkų sveikatos sutrikdymą dėl jo piliečio pareigų vykdymo¹¹⁶.

Pažymėtina, šis požymis bus inkriminuojamas tik tuomet, kai sunkiai sutrikdoma nukentėjusiojo sveikata dėl jo teisėtų veiksmų. Jei tai padaroma dėl aiškiai neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų, veikos kvalifikuoti pagal BK 135 str. 2 d. 10 p. negalima. LAT senatas taip pat pažymėjo, jog jei sunkiai sutrikdoma sveikata ne dėl nukentėjusiojo, o dėl jo artimųjų teisėto pareigų vykdymo, toks sunkus sveikatos sutrikdymas negali būti pripažintas padarytu dėl nukentėjusiojo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymo. Tačiau, autorės nuomone, reikėtų numatyti požymį ir „dėl nukentėjusiojo šeimos narių tarnybos ir piliečio pareigų vykdymo“, nes tokie asmenys yra labai artimai susiję su nukentėjusiuoju.

Jei kaltininkas nežinojo, kad nukentėjusysis vykdo minėtas pareigas, ši sunkinanti aplinkybė jam negali būti inkriminuojama. Jei kaltininkas klydo dėl nukentėjusiojo veiklos, t.y. neteisingai vertino nukentėjusiojo veiklą, dėl kurios buvo sutrikdyta jo sveikata, tokia aplinkybė veikos kvalifikavimui reikšmės neturi.

Kitas kvalifikuojantis požymis - sužalojimas ar susarginimas **siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą** - reiškia, jog kaltininkas tyčia susargdina ar sužaloja kitą žmogų turint tikslą išvengti baudžiamosios atsakomybės už kitą anksčiau padarytą, daromą ar rengiamą padaryti nusikaltimą. Taigi tikslas yra būtinas šio kvalifikuoto sužalojimo ar susargdinimo sudėties požymis.

Nusikaltimo, kurį siekiama nuslėpti, sunkumas reikšmės neturi. Gali būti siekiama nuslėpti tiek tyčinį, tiek neatsargų nusikaltimą. Tačiau jei siekiama nuslėpti baudžiamąjį

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A- 278/ 2005

nusižengimą ar administracinę teisės pažeidimą, pagal šį punktą veika nekvalifikuojama ir asmuo bus traukiamas atsakomybėn pagal BK 135 str. 1 d. (jei nėra kitų kvalifikuojančių ar privilegijuojančių aplinkybių). Nusikaltimas, kurį buvo siekiama nusižengti, yra kvalifikuojamas atskirai.

Šio požymio kvalifikavimui reikšmės neturi ar buvo siekiama nusižengti savo, ar kito asmens padarytą nusikaltimą. Įtakos kvalifikacijai pagal 135 str. 2 d. 11 p. neturi tai, ar pavyko nusižengti kitą nusikaltimą.

Jis gali būti padarytas arba tuo pačiu metu kaip ir sunkus sveikatos sutrikdymas arba skirtingu laiku. Galima tik pritarti baudžiamosios teisės literatūroje vyraujančiai nuomonei, kad nusižengimu turi būti pripažįstamas ne tik paties nusikaltimo faktas, bet ir kaltininko ar kito dalyvaujančio nusikaltime asmens nusižengimas.

Jeigu veikiama kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 11 p. papildomai nenurodomas BK 237 str. (nusikaltimo ar padariusio nusikaltimą asmens slėpimas). Tačiau jeigu sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas dėl to, jog slepiamas nusikaltimas, kurį padarė artimas giminaitis ar šeimos narys arba slepiant patį nusikaltimą padariusį asmenį (BK 237 str. 2 d.), sunkus sveikatos sutrikdymas turėtų būti kvalifikuojamas kaip paprastas, t.y. pagal BK 135 str. 1 d., su sąlyga, kad nėra kitų kvalifikuojančių ar privilegijuojančių aplinkybių. Taip turėtų būti dėl to, jog BK 237 str. 2 d. numato, jog už nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimą neatsako artimieji giminaičiai ir šeimos nariai. Vadinasi, tokiu atveju šio nusikaltimo nėra.

Jeigu kaltininkas siekė nusižengti rengimąsi padaryti kitos kategorijos nusikaltimus, kito asmens sunkus sveikatos sutrikdymas tuo tikslu taip pat negali būti kvalifikuojamas pagal BK 135 str. 2 d. 11 p.

Paskutinis kvalifikuojantis požymis - sunkus sužalojimas ar susargdinimas **siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui**. Šis požymis yra naujas, įtvirtintas tik 2003 m. įsigaliojusiame BK. Jo atsiradimą lėmė tokie veiksniai kaip medicinos galimybių, ekonominio ir socialinio gyvenimo progresas. Tai reiškia, kad atsiradus galimybei transplantuoti vieno žmogaus organus ar audinius kitam siekiant išsaugoti žmonių gyvybę ir sveikatą, tuo gali pasinaudoti kriminalinio pasaulio atstovai nusikalstamų tikslų įgyvendinimui, t.y. transplantavimui reikiamus organus ar audinius bus siekiama gauti neteisėtais būdais, sužalojant ar susargdinant, ar net atimant nukentėjusiojo gyvybę¹¹⁷.

¹¹⁷ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacijos santrauka*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007

LR žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo¹¹⁸ 2 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog transplantacija - tai audinių, ląstelių ir (ar) organų paėmimas ir persodinimas į kito žmogaus kūną gydymo tikslu¹¹⁹. Ankstesnėje šio įstatymo redakcijoje nebuvo numatyta ląstelių donorystės ir transplantacijos. Taigi atsižvelgiant į šio įstatymo redakciją turėtų būti padarytas ir BK 135 str. 2 d. 12 p. pakeitimas, numatantis atsakomybę ir už siekį įgyti nukentėjusiojo asmens kamienines ląsteles transplantavimui.

Dar paminėtina, jog kaltininko tyčia transplantuoti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį turi būti iš anksto susiformavusi ir apibrėžta. Tai reiškia, kad ši požymių apibūdina specialus tikslas, kuris turi būti susiformavęs prieš nagrinėjamą nusikalstamos veikos padarymą. Kvalifikacijai reikšmės neturi ar pavyko ar ne įgyti kito asmens organą ar audinį transplantavimui.

Apibendrinant galima pasakyti, jog baigtinis šių 12 požymių numatymas BK 135 str. 2 d. vertinamas gana prieštaringai, nes vargu ar įmanoma įstatyme numatyti visus pavojingesnius sužalojimo ar susargdinimo atvejus, o tai praktikoje ne visada pasiteisina. Nes teismai šias situacijas dažnai vertina skirtingai.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 116 – 2696, 1996

¹¹⁹ To pačio įstatymo 10 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad imti audinius, ląsteles bei organus iš gyvo veiksniaus donoro leidžiama tik gavus jo raštišką sutikimą. Donoras turi teisę atšaukti savo sutikimą.

V. Sunkus sveikatos sutrikdymas pagal užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus

Lyginant LR BK 135 straipsnyje įtvirtintą sunkaus sveikatos sutrikdymo dispoziciją su užsienio valstybių- Rusijos, Švedijos, Latvijos bei Prancūzijos - baudžiamųjų įstatymų normomis, pažymėtinas svarbus skirtumas: beveik visos užsienio valstybės (išskyrus Prancūziją) vieningai šį nusikaltimą įvardina „sunkiu kūno sužalojimu“ (angl. - *serious bodily injury*) . Kai kurios iš jų nemini kaltės formos (Rusija, Švedija), t.y. tyčia ar neatsargiai buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas. O kai kurios net išskiria į skirtingus skyrius (Prancūzija). Taigi sunkaus sveikatos sutrikdymo teisinis reglamentavimas nagrinėjamų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra pakankamai skirtingas. Todėl norint geriau išanalizuoti šiuos ypatumus, toliau šių keturių valstybių baudžiamųjų įstatymų normos, reguliuojančios nagrinėjamą nusikaltimą, bus apžvelgiamos atskirai.

1. Rusija

Rusijos Federacijos (toliau RF) BK¹²⁰ sunkiausią nusikaltimą sveikatai įvardija „tyčiniu sunkios žalos sveikatai padarymu“ (RF BK 111 str.). Šis kodeksas numato lengvą, vidutinio sunkumo, ir sunkų kūno sužalojimą. Nusikaltimo sudėtys konstruojamos priklausomai nuo padarytos žalos sunkumo.

Pagal RF BK 111 str. žmogaus sveikatos sutrikdymas pripažįstamas sunkiu, jei jis pavojingas gyvybei. Pavojingais laikomi tokie sužalojimai ar susargdinimai, kurie dėl savo pobūdžio kelia grėsmę žmogaus gyvybei ir gali baigtis mirtimi. Šis požymis buvo numatytas ir senajame LR BK, tačiau įstatymų leidėjas jo atsisakė. Manytina, tai buvo padaryta dėl to, nes nebūtinai kiekvienas sunkus kūno sužalojimas turi kelti grėsmę nukentėjusiojo gyvybei. Autorės nuomone, tai yra teisinga pozicija, nes, pavyzdžiui, regos, kurtumo ir pan. netekimas yra sunkus sveikatos sutrikdymas, neabejotinai sukeliantis nukentėjusiojo sveikatai labai sunkias pasekmes, tačiau šiuo atveju būtų klaidinga manyti, kad minėtų organų funkcijų netekimas kelia grėsmę nukentėjusiojo gyvybei.

¹²⁰ Российской Федерации Уголовное право кодекс. Особенная часть. Москва, 2000

Nagrinėjamo nusikaltimo esminiai reglamentavimo skirtumai Lietuvos ir Rusijos baudžiamuosiuose įstatymuose išryškėja, kai yra kalbama apie objektyviosios pusės požymius - veiką ir padarinius.

RF baudžiamajame įstatyme numatyto tyčinio sunkios žalos sveikatai padarymo objektas yra tapatus LR BK 135 str. reglamentuojamo sunkaus sveikatos sutrikdymo objektui. Tai somatinė ar psichinė kito žmogaus sveikata, suvokiama kaip normali organizmo būseną nesant ligos pakitimams¹²¹.

RF BK 111 str. numatytas baigtinis nusikalstamų padarinių, dėl kurių žalos sveikatai padarymas pripažįstamas sunkiu, sąrašas: 1) regos, kalbos, klausos netekimas; 2) kokio nors organo ar jo funkcijų praradimas; 3) nepataisomas veido subjaurojimas; 4) sveikatos sutrikimas, susijęs su pastoviu, ne mažiau kaip 1/3 bendro darbingumo netekimu; 5) viso profesinio darbingumo netekimas; 6) nėštumo netekimas; 7) psichikos sutrikdymas; 8) susargdinimas narkomanija ar toksikomanija.

Lyginant RF BK ir Lietuvos kodeksuose įtvirtintus sunkaus sveikatos objektyviosios pusės požymius pastebėtini panašumai, pavyzdžiui, regos, klausos, nėštumo netekimo požymiai suprantami kaip ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Tačiau yra ir skirtumų: LR BK papildomai numato tokius požymius kaip vaisingumo netekimą ar kitokį suluošinimą, įtvirtina mažesnę bendro ir profesinio darbingumo netekimo laipsnį, visai atsisako kokio nors organo ar jo funkcijų praradimo požymių bei numato ne tik veido, bet ir viso kūno nepataisomą subjaurojimą. Taip pat LR BK susargdinimo narkomanija ar toksikomanija įtvirtina bendresniu požymiu - „susargdinimas ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei“ ir dar, numato susargdinimą sunkia nepagydoma liga.

Pastebėtina, kad šio nusikaltimo subjektyviosios pusės požymių samprata Lietuvos ir Rusijos baudžiamuosiuose įstatymuose yra tapati.

RF BK 111 str. 2 d. numatytas 7-ių kvalifikuotų sudėčių sąrašas. Tai tyčinis žalos sveikatai padarymas: a) asmeniui, einančiam tarnybines ar visuomenines pareigas; b) žiauriai kankinant bejėgį asmenį; c) visuomenei pavojingu būdu; d) iš chuliganiškų paskatų; e) dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos; f) su tikslu panaudoti nukentėjusiojo organus ar audinius; g) už pinigus (pagal samdą).

Lyginant RF BK, Lietuvos BK nenumato tokių požymių kaip sunkaus sužalojimo ar susargdinimo padarymas dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos ir už pinigus (pagal

¹²¹ *Ibidem*, p. 67

samdą). Ir atitinkamai RF BK nereglamentuoja tokių požymių kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo, padaryto savo motinai, tėvui, vaikui; nėščiai moteriai, siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą.

Sunkaus sužalojimo ar susargdinimo padarymui dėl nacionalinės, religinės, rasinės neapykantos būdingas specialus tikslas – pažeminti tokius asmenis ar pademonstruoti kaltininko pranašumą jų atžvilgiu. Kvalifikuojant veiką pagal šį požymį, būtinas specialus motyvas – neapykanta tokiems asmenims. Taip pat labai svarbu nustatyti ir nukentėjusįjį: vienais atvejais juo gali būti tos pačios religijos, rasės, tautybės atstovas, kitais – ir tos pačios religijos ir pan. atstovas. Šiuo atveju kaltininkas gali kerštauti nukentėjusiajam už tai, jog jis nesutinka palaikyti tų idėjų, kurios tą religiją, rasę, tautą aukština, pabrėžia jų pranašumą ir pan. Toks nusikaltimas padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, pavyzdžiui, padega namą, žino, kad jame gyvena tos religijos, rasės atstovai, tačiau kaltininkui nesvarbu, kas su jais atsitiks¹²².

Kvalifikuojantį požymį pagal samdą charakterizuoja kaltininko siekis gauti piniginių atlygių iš užsakovo, kuris paprastai gali būti ir šio nusikaltimo kurstytoju, o kai kuriais atvejais ir organizatorium. Vykdytojas realizuoja užsakovo sumanymą padaryti šį nusikaltimą. Užsakovas, organizatorius ar kurstytojas gali turėti tiek savanaudiškus, tiek nesavanaudiškus motyvus, pavyzdžiui, siekis pašalinti konkurentą, gauti kokias tai privilegijas ir pan. Vykdytojas taip pat siekia gauti naudą iš šio nusikaltimo nebūtinai vien tik sau, o ir kitiems asmenims. Lyginant su LR BK 135 str. 2 d. 9 p., pastebėtina, jog Rusijoje šis požymis suprantamas kur kas siauriau. Ir tai, autorės vertinimu, nėra teigiamas šios normos aspektas, nes tyčinis žalos sveikatai padarymas pagal samdą apibūdina tik situacijas, kai vykdytojas įgyvendina užsakovo sumanymą už atlygį (pinigus). Tuo tarpu LR BK str. 2 d. 9 p. numatytas sužalojimas ar susargdinimas „dėl savanaudiškų paskatų“ yra bendresnio pobūdžio požymis, apimantis ne tik minėtą situaciją, bet ir kitas, pavyzdžiui, kai sunkiai sutrikdoma sveikata siekiant išvengti turtinių išlaidų ir šiuo atveju nėra būtinas bendrininkas.

Dar vienas esminis skirtumas tarp minėtų įstatymų yra tas, jog RF BK reglamentuoja itin kvalifikuojančius požymius (RF BK 111 str. 3 d.). Tyčinio sveikatos žalos padarymo itin kvalifikuojančius požymius apima veika, padaryta: a) grupės asmenų, grupės iš anksto susitarusių asmenų ir organizuotos grupės; b) dviejų ar daugiau asmenų; c) pakartotinai ar

¹²² ЛЕБЕДЕВ, В. М. ; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации*. 2 – е издание. Москва: Издательство норма, 2004, с. 268

asmens, anksčiau teistam už nužudymą. Pažymėtina, kad ir Lietuvoje anksčiau asmens pakartotinumai bei recidyvas buvo numatytas kaip kvalifikuojantis požymis. Tačiau įsigaliojus naujam LR BK jo buvo atsakyta. Ir tai yra pažangu, nes tokie subjekto požymiai neapsprendžia veikos pavojingumo.

RF BK 111 str. numato tyčinį sunkų žalos sveikatai padarymą, sukėlusį mirtį dėl neatsargumo (anksčiau tai buvo numatyta ir LR BK 111 str. 2 d., tačiau 1993 m. birželio 10 d. įstatymu buvo priimtas pakeitimas, t.y. kvalifikuojančio požymio „ta pati veika, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį“ panaikinimas. Taigi šio nusikaltimo objektyvioji pusė pasireiškia sunkios žalos nukentėjusiajam padarymu (pirminiai padariniai) ir tokie padariniai sąlygoja kitus, dar sunkesnius, padarinius, t.y. nukentėjusiojo mirtį (antriniai padariniai). Tarp šių dviejų padarinių būtina nustatyti priežastinį ryšį, nes kitaip veika negali būti kvalifikuojama pagal RF BK 111 str. 4 d.

RF BK 111 str. įtvirtintam kvalifikuotam požymiui būdinga mišri kaltės forma: tyčia-veikos - sunkios žalos sveikatai padarymo atžvilgiu bei neatsargumas - mirtinų padarinių atžvilgiu. Ši kaltės forma konstatuojama tuomet, kai mirtis įvyko ne dėl gyvybės - kai svarbių organų sužalojimo, panaudojus priemones ir būdus, nurodančius, kad kaltininkas numatė mirties atsiradimo galimybę. Manytina, kad minėtos normos įtvirtinimas nėra teigiamas dalykas, nes sukelia rimtų kvalifikavimo problemų atribojant šią normą nuo nužudymų ir neatsargių gyvybės atėmimų.

Rusijos baudžiamosios teisės teoretikai V.I. Borisov ir V.N. Kuc¹²³ teigia, kad ilgas laiko tarpas, praėjęs nuo tyčinių žaizdų padarymo ir kitų sužalojimų momento iki mirties neeliminuoja subjekto tyčios atimti kito žmogaus gyvybę. Tuo pačiu iš karto po sunkaus kūno sužalojimo įvykusi mirtis ne visada kalba apie tyčios nužudyti buvimą. Taigi pirmuoju atveju veika turėtų būti kvalifikuojama pagal RF BK 105 str. kaip nužudymas, o antruoju atveju pagal RF BK 111 str. 4 d.

Apibendrinant RF BK specialiosios dalies nuostatas, įtvirtinančias sunkų sveikatos sutrikdymą kaip „tyčinį sunkios žalos sveikatai padarymą“, reikėtų pažymėti, jog lyginant Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosius įstatymus šis nusikaltimas suvokiamas labai panašiai. Ir tai nenuostabu, nes rusų teisės mokykla yra viena iš stipriausių pasaulyje, be to, mūsų baudžiamosios teisės doktrina ne vieną šimtmetį buvo įtakojama

¹²³ БОРИСОВ, В. И.; КУС, В. Н. *Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации*. Харьков, 1995, с. 48

Rusijos teisės mokslininkų ir net pačių teisės aktų, pavyzdžiui, LR BK naujai įvedant tokias sveikatos sutrikdymo formas kaip profesinio darbingumo netekimas, organų transplantacija buvo pasekta Rusijos Federacijos baudžiamųjų įstatymų pavyzdžiu.

2. Švedija

Dabartinis Švedijos BK¹²⁴ buvo priimtas 1962 m. ir įsigaliojo nuo 1965 m. sausio 1 d. Šio kodekso specifika nagrinėjamos temos atžvilgiu yra ta, jog antrosios dalies 3 skyrius „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“ neišsiskiria nusikaltimų gyvybei ir sveikatai į atskirus skyrius kaip įprasta kitų Europos valstybių BK, tuo parodydamas, kad šie nusikaltimai pagal savo pavojingumo pobūdį yra panašūs. Šią nuostatą patvirtina Švedijos BK numatydamas vienodas sankcijas už nužudymą ir sunkų kūno sužalojimą, atitinkantį LR BK reglamentuojamą sunkų sveikatos surikdymą- laisvės atėmimą iki 10 metų. Taigi kaip matyti Švedijos BK sunkiausią nusikaltimą gyvybės atėmimą kitam žmogui prilygina sunkiam kūno sužalojimui, nors pirmojo nusikaltimo pasekmės yra kur kas sunkesnės. Kaip matyti iš tolimesnės Švedijos BK normų analizės, šis kodeksas pasižymi ne tik griežtu, bet ir gana siauru sunkaus sveikatos sutrikdymo reguliavimu.

Švedijos BK 5 str. pirmiausia pateikia bendrąją šio nusikaltimo sąvoką. Tai yra kūno sužalojimo, ligos ar skausmo sukėlimas kitam asmeniui arba jo palikimas nesąmoningumo būklėje. Minėto kodekso 6 str. 1 d. įtvirtindamas sunkaus kūno sužalojimo sąvoką, Švedijos BK nenurodo jokių požymių sąrašo: „jei nusikaltimas, numatytas 5 straipsnyje, yra laikomas sunkiu, bausmė už sunkų kūno sužalojimą turi būti laisvės atėmimas nuo vienerių iki dešimties metų“. Tai yra blanketinė norma, nukreipianti į kitą to paties straipsnio dalį, išvardijančią atvejus, kada kūno sužalojimas pagal Švedijos BK yra laikomas sunkiu. Tai nustatant turi būti sprendžiama ar nusikalstama veika sukėlė mirties pavojų, ar kaltininkas sukėlė sunkų kūno sužalojimą ar sunkią ligą ar kitaip pasireiškė jo ypatingas negailestingumas ar žiaurumas.

Švedijos BK nenumato objektyviosios pusės požymių, kurie leistų atskirti sunkų kūno sužalojimą nuo nesunkaus. Taip pat neaiškina kuo gali pasireikšti mirties pavojus ar kaltininko ypatingas žiaurumas, nėra numatytų nei ši nusikaltimą kvalifikuojančių ar

¹²⁴ The Swedish Penal Code. Ministry of Justice: National Council for Crime prevention. Stockholm, 1990

privilegijuojančių požymių. Todėl lyginant Švedijos BK su kitų valstybių baudžiamaisiais kodeksais (tame tarpe ir LR BK) galima daryti išvadą, jog Švedijos baudžiamasis įstatymas gana siaurai apibūdina šį nusikaltimą, nėra bandoma suformuluoti baigtinio sąrašo požymių, kurie leistų kūno sužalojimą pripažinti sunkiu. Švedijoje tai palikta spręsti teismui. O toks šio nusikaltimo reguliavimas sulaukia įvairių vertinimų. Iš vienos pusės tokia siaura ir neaiški sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka kritikuojama, nes ji leidžia Švedijos teismams savaip interpretuoti šią normą. Kita vertus, tokia įstatymų leidėjo pozicija yra pagrįsta, nes jis nesiima daryti to, kas neįmanoma - įstatyme išvardinti visas galimas situacijas. Be abejo, abi pozicijos turi savų plusų ir minusų, tačiau autorė linkus pritarti antrajai nuomonei, nes siekimas detalai reglamentuoti visus sunkaus sveikatos sutrikdymo požymius neišvengiamai sąlygoja dažną baudžiamojo įstatymo normų kaitą.

3. Latvija

Latvijos BK¹²⁵ nagrinėjamą nusikaltimą reglamentuoja 125 str., įvardindamas jį „tyčiniu sunkiu kūno sužalojimu“ (angl. - *serious bodily injury*).

Apibūdindamas šio nusikaltimo objektyviąją pusę, Latvijos įstatymo leidėjas sunkaus kūno sužalojimą sieja su tokios žalos sveikatai padarymu, kuri kelia grėsmę žmogaus gyvybei ir gali baigtis mirtimi.

Be veikos pavojingumo gyvybei požymio, numatyti nusikalstami padariniai, kuriems atsiradus kūno sužalojimas bus pripažįstamas sunkiu kūno sužalojimu, t.y. 1) regos, klausos netekimas; 2) kokių nors organų ar jų funkcijų praradimas; 3) psichinė ar kita kitokio pobūdžio trauma, jei ji susijusi su ne mažiau kaip 1/3 bendrojo darbingumo netekimu; 4) nėštumo netekimas; 5) akivaizdus, nepataisomas veido subjaurojimas.

Kaip matyti iš šio straipsnio dispozicijos, Latvijos BK lyginant su LR BK 135 str. sunkų sveikatos sutrikdymą reglamentuoja labai panašiai. Tačiau Latvijos reglamentavime nėra kalbos, vaisingumo netekimo, profesinio darbingumo praradimo, apsiribojama nepataisomu veido subjaurojimu (skirtingai nei LT BK, kur nepataisomas kūno subjaurojimas apima atitinkamai ir veido subjaurojimą). Dar vienas esminis skirtumas - Latvijos BK nėra

¹²⁵ Уголовный кодекс Латвийской республики. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

numatyta susirgimo sunkia ar nepagydoma ar ilgai trunkančia liga kaip tyčinio sunkaus kūno sužalojimo požymio. Tačiau užkrėtimai tokio pobūdžio ligomis yra išskirti į atskiras sudėtis: sąmoningas užkrėtimas žmogaus imunodeficito virusu (ŽIV) numatytas 133 str. dispozicijoje, o už užkrėtimą venerine liga kaltininkas traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal 134 str.

Kvalifikuojantys sunkaus kūno sužalojimo požymiai: 1) nukentėjusiojo ar jo artimo giminaičio tarnybinė ar profesinė veikla; nukentėjusiojo dalyvavimas užkertant kelią nusikalstamai ar kitai neteisėtai veiklai; liudytojo sunkus kūno sužalojimas; 2) dviejų ar daugiau asmenų sužalojimas; 3) pavojingas kitiems asmenims būdas; 4) žiaurus kankinimas; 5) grupiškumas; 6) ši nusikaltimą padariusio asmens recidyvas, t.y. kaltininkas anksčiau yra teistas už nužudymą ar sunkų kūno sužalojimą, išskyrus atvejus, kai šie nusikaltimai buvo padaryti būtinosios ginties sąlygomis ar patyrus didelį psichologinį spaudimą; 7) nusikaltimą padariusio asmens sulaikymo, suėmimo, įkalinimo faktas.

Taigi, kaip matyti, beveik visi aukščiau išvardinti požymiai esmingai skiriasi nuo požymių, numatytų LR BK 135 str. 2 d., išskyrus: sužalojimas dėl nukentėjusiojo tarnybinės veiklos, pavojingas kitiems asmenims būdas, žiaurus kankinimas bei dviejų ar daugiau asmenų sužalojimas. Visi likusieji požymiai Lietuvos ir Latvijos BK reglamentuojami skirtingai.

Pažymėtinas ir dar vienas skirtumas: Latvijos, kaip Rusijos baudžiamasis įstatymas (111 str. 4 d.), išsaugojo normą, įtvirtinančią baudžiamąją atsakomybę už tyčinio sunkaus kūno sužalojimo padarymą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį dėl neatsargumo (125 str. 3 d.).

4. Prancūzija

Prancūzijos BK¹²⁶ nusikaltimai žmogaus sveikatai numatyti antros knygos „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai prieš asmenį“ antrame skyriuje „Apie kėsinimąsi į fizinę ar psichinę žmogaus neliečiamybę“. 221 str.1 d. numatyta numato itin abstraktaus pobūdžio šio nusikaltimo objektyviosios pusės pasireiškimo formos: asmens kankinimas ar barbarizmo veiksmų atlikimas. Kankinimo ar barbarizmo veiksmai pasireiškia materialiom ir moralinėm aplinkybėm. Materialus elementas susideda iš 1 ar daugiau nusikalstamų veiksmų, kurie

¹²⁶ Code Penal. Quatorzieme edition. Paris: Litec, 2002

viršija paprastą jėgos panaudojimą ir sukelia aukai ypatingą skausmą ar kančias. O moralinis elementas pasireiškia aukos orumo pažeidimu¹²⁷. Jei minėti veiksmai sąlygoja dar vieną padarytą nusikaltimą jau bus kvalifikuota nusikaltimo sudėtis (221 str. 2 d.). Tačiau įstatymo leidėjas numato išimtį: jei kankinimo ar barbarizmo veiksmai sąlygoja nukentėjusiojo mirtį ar išžaginimą, tai bus atskiros nusikaltimų sudėtys.

To paties straipsnio 3 dalyje numatomas išsamus kvalifikuojančių požymių sąrašas, kuriems esant kaltininkas baudžiamas iki 20 metų laisvės atėmimo, t.y. jei šį nusikaltimą padarė: a) nepilnamečiui iki 15 metų amžiaus; b) asmeniui, kuris yra labiau pažeidžiamas dėl savo neįgalumo, amžiaus ligos ar fizinių savybių, nėštumo; c) prieš teisėtą, biologinį ar adaptuotą tėvą ar motiną; d) prieš pareigūną (teisėją, advokatą, ministrą, muitinės pareigūną ir pan.) ar asmenis, kurie yra to pareigūno giminėms; e) prieš auką, liudytoją, ar civilinės bylos šalį su tikslu sutrukdyti proceso eigai; dėl tariamo ar tikro priklausymo nacijai, rasei, religijai; dėl aukos socialinės orientacijos; f) prieš sutuoktinį ar partnerį; g) prieš asmenį, kuriam buvo pavesta atlikti viešą misiją; h) prieš kelis asmenis tuo pačiu nusikaltimu; i) iš anksto sugalvotas nusikaltimas panaudojant ar grasinant panaudoti ginklą; j) tas pats nusikaltimas padarytas panaudojant seksualinę agresiją, bet tai nėra išžaginimas. Asmuo baudžiamas iki 30 metų laisvės atėmimo jei šis nusikaltimas padarytas iki 15 metų nepilnamečiui, jei jo atžvilgiu kaltininkas turi valdžią (teisėtas, natūralus, adaptuotas tėvas, motina) arba jei nusikaltimas padarytas organizuotoje grupėje ir yra padaryta nepilnamečiui iki 15 metų amžiaus ar kitam asmeniui, kuris yra labiau pažeidžiamas dėl psichinės ligos, nėštumo.

Įstatymo leidėjas akcentuoja, kad aukščiau išvardinti požymiai inkriminuojami kaltininkui jei pastarasis žinojo, pavyzdžiui, apie tai, jog nukentėjęs asmuo yra nepilnametis iki 15 metų amžiaus.

222 str. 5 d. numatytas dar vienas objektyviosios pusės požymis - padariniai, t.y. jei 1 dalyje nurodyti veiksmai sukelia nuolatinį suluošinimą ar negalavimą. O štai 6 d. numatyta atsakomybė, jei minėti veiksmai sukelia aukos mirtį, bet nebuvo tyčios sukelti mirtį.

Nesigilinant į kiekvieno iš aukščiau pateiktų požymių panašumus ir skirtumus lyginant su LR BK 135 str. 1, 2 d., apibendrintai galima daryti išvadas, jog pastebima kur kas išsamesnė Prancūzijos BK kvalifikuojančių požymių reglamentacija, pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamasis įstatymas numato, jog šis nusikaltimas bus kvalifikuotas padarytas ne tik savo

¹²⁷ MAYAUD, Y. Code Penal. Centieme edition. Paris: Dalloz, 2003, p. 294

biologinei motinai, tėvui, bet ir adaptuotiems tėvams. Jei tuos pačius veiksmus padaro teisėti, biologiniai ar adaptuoti tėvai tai bus itin kvalifikuota sudėtis anksčiau minėtos situacijos atžvilgiu. Taip pat negalima paminėti vieno iš pagrindinio skirtumo, jog Prancūzijos BK šio nusikaltimo subjektu laiko ne tik fizinį asmenį, kaip tai numatyta Lietuvos BK, bet ir juridinį asmenį (Prancūzijos BK 222 str. 6 d.).

Apibendrinant Lietuvos, Rusijos, Švedijos, Latvijos baudžiamųjų įstatymų normas, reglamentuojančias sunkų sveikatos sutrikdymą, pastebėtina, jog šios valstybės pavojingiausią nusikaltimą žmogaus sveikatai aiškina labai skirtingai. Šių valstybių baudžiamoji teisė yra labai skirtinga, o tai lemia ir sunkaus sveikatos sutrikdymo reguliavimo specifiką.

VI. Bausmė už sunkų sveikatos sutrikdymą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus

Lietuvos, kaip ir kitų šalių, baudžiamojoje teisėje vadovaujamasi individualios atsakomybės principu - asmuo pasmerkiamas tik už savo kaltai padarytą veiką ir tik už tai jam skiriama kriminalinė bausmė. Taigi kriminalinė bausmė - tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikaltimą, ir apribojant nuteistojo teises bei laisves visuomenės labui¹²⁸.

Kiekviena valstybė, siekdama kontroliuoti nusikalstamumą, pasirenka tam tikrą baudžiamosios politikos kryptingumą. Vienas iš baudžiamosios politikos sudėtinių dalių yra požiūris į bausmę bei jos paskirtį. LR BK 41 str. numatyta tokia bausmės paskirtis: 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Kaip matyti, naujasis BK išplečia bausmės paskirties sąrašą- įtvirtintas teisingumo principo įgyvendinimas. Šis principas kartu reikalauja visapusiškos baudžiamaisiais įstatymais ginamų gėrių apsaugos, todėl įstatymų taikymas turi užtikrinti proporcingą ir teisingą atsaką teisinių gėrių pažeidėjams. Tai, be abejo, svarbu kalbant apie tokį nusikaltimą kaip sunkus sveikatos sutrikdymas.

Pagal LR BK 54 str. 1 d. bausmę skiria teismas pagal LR BK specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją laikydamasis kodekso bendrosios dalies nuostatų. Sunkaus sveikatos sutrikdymo atveju įstatymo leidėjas numato tik vieną bausmę - laisvės atėmimą. Verta pažymėti, jog laisvės atėmimo bausmė Lietuvos baudžiamojo įstatymo bausmių sistemoje yra griežčiausia bausmė, numatyta visų straipsnių, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus sveikatai, sankcijoje. Šios bausmės esmė - nusikaltimą padariusio asmens izoliavimas tam tikram laikotarpiui specialiojoje valstybinėje įstaigoje remiantis teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu (pvz.,

¹²⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 349

pataisos namuose, kalėjime ir pan.). Minėtos bausmės turinį sudaro tam tikrų teisių ir laisvių apribojimas bei specialiųjų teisių ir pareigų nustatymas.

Pagal LR BK 135 str. 1 d. sankciją bei 50 str. 2 d. asmeniui už kito asmens sunkų sveikatos sutrikdymą gali būti paskirta laisvės atėmimo bausmė nuo 3 mėnesių iki 10 metų. Esant kvalifikuojantiems požymiams (LR BK 135 str. 2 d.) teismas gali skirti laisvės atėmimo bausmę nuo 2 metų iki 12 metų. Taigi Lietuvos Baudžiamojo įstatymo leidėjas, įtvirtindamas plačius sankcijų intervalus, gerokai išplėtė bausmės ribas tiek už paprastą, tiek už kvalifikuotą sunkų sveikatos sutrikdymą. Viena vertus tokia baudžiamoji politika vertinama teigiamai, nes tokiu būdu teismams suteikiama didesnė galimybė bausmės individualizavimui, kita vertus, teismams atsiranda galimybė paskirti itin švelnias bausmes, kurių adekvatumas padarytiems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams yra abejotinas.

Manytina, jog atsižvelgiant į aptariamo nusikaltimo pavojingumą, dešimties metų laisvės atėmimo viršutinės ribos nustatymas yra gana pagrįstas ir logiškas. Tačiau įstatymų leidėjo pozicija nenumatyti apatinės sankcijos ribos, suteikianti galimybę už nusikaltimą, sukeltą sunkius padarinius žmogaus sveikatai, skirti gana švelnią bausmę, verta diskusijų ir yra gana dažnai kritikuojama. Autorės nuomone, tikslinga įstatymų leidėjui nustatyti 135 str. 1 d. sankcijoje minimalią ribą - vienerių metų laisvės atėmimą.

Taip pat svarbu paminėti, jog pagal LR BK 11 str. 5 ir 6 d. sunkus kito asmens sveikatos sutrikdymas yra laikomas sunkiu nusikaltimu, tuo tarpu sunkus kito asmens sveikatos sutrikdymas, esant kvalifikuojantiems požymiams, jau laikomas labai sunkiu sveikatos sutrikdymu (nes didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo).

Kalbant apie bausmę, verta prisiminti vieną iš bendrųjų bausmių skyrimo nuostatų - teisiamojo asmenybės vertinimą. Teismas turi įvertinti kaltininką ne tik kaip nusikaltimo subjektą, bet ir kaip nubaudimo objektą¹²⁹. Tokiu atveju jis nustato daugelį įstatyme nenumatytų individo požymių: socialinę asmenybės vaidmenį ir ryšius, vertybines orientacijas, psichologines savybes, artimiausią aplinką, kurios poveikio ji negalėjo gyvenime išvengti ir pan. Bausmės skyrimas nėra savitiksliis todėl teismas, atsižvelgdamas į konkretų asmenybės tipą, turi paskirti jam bausmę taip, kad ji atitiktų 41 str. įtvirtintą bausmės paskirtį. Todėl teismas, skirdamas bausmę už sunkų sveikatos sutrikdymą, paprastai atsižvelgia kaltininko elgesį iki nusikaltimo padarymo (ar yra ankstesnių nusikaltimų,

¹²⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 391

polinkis į girtavimą, narkotikų vartojimą, asmens charakteristiką ir pan.), nusikaltimo padarymo metu (sunkaus sveikatos sutrikdymo būdą, naudojamas priemonės, laiką, vietą ir pan.) ir po nusikaltimo padarymo (atvykimas ir prisipažinimas, gailėjimasis, žalos atlyginimas)¹³⁰. Šie asmenybę charakterizuojantys požymiai neretai sutampa su Baudžiamajame įstatyme numatytais atsakomybę lengvinančiomis ir sunkinančiomis aplinkybėmis.

Pereinant prie užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintų bausmių už sunkų sveikatos sutrikdymą, verta pažymėti, kad visų šiame darbe nagrinėtų valstybių (Rusijos, Švedijos, Latvijos bei Prancūzijos) baudžiamųjų įstatymų sankcijose numatyta laisvės atėmimo bausmė.

Ypač didele bausmių įvairove, tuo sudarant sąlygas griežčiau individualizuoti skiriamą bausmę, pasižymi Rusijos BK¹³¹. Už tyčinį sunkų kūno sužalojimą RF BK 111 str. 1 d. sankcijoje numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 2 iki 8 metų, o už kvalifikuotą nusikaltimą, numatytą 2 dalyje - laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų. Esant itin kvalifikuojantiems požymiams numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 5 iki 12 metų. Šio straipsnio 4-oje dalyje numatyta pati griežčiausia bausmė - laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų.

Kur kas švelnesnėmis bausmėmis už sunkų sveikatos sutrikdymą pasižymi Švedijos BK, kuriame numatyta vienintelė bausmė už sunkų smurtą yra laisvės atėmimas nuo 1 iki 10 metų (tai vienintelė bausmė, nes Švedijos baudžiamojo įstatymo leidėjas nenumato šį nusikaltimą kvalifikuojančių ar privilegijuojančių požymių).

Latvijos Baudžiamajame kodekse už tyčinį sunkų kūno sužalojimą skiriamas laisvės atėmimas iki 10 metų, už kvalifikuotą sudėtį sankcija išauga nuo 3 metų iki 12 metų. O už 125 str. numatytą itin kvalifikuotą sudėtį kaltininkui skiriama nuo 3 iki 15 metų laisvės atėmimo bausmė.

Ypatingai griežtomis bausmėmis už sunkų sveikatos sutrikdymą pasižymi Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, numatantis iki 15 metų laisvės atėmimą už kankinimo ar barbarizmo veiksmų atlikimą. Tuo tarpu kai yra kvalifikuojančių nusikaltimą požymių (222 str. 3 d.) kaltininkui gresia iki 20 metų laisvės atėmimo bausmė. Kaltininkas baudžiamas iki 30 metų laisvės atėmimo bausme jei minėti veiksmai padaromi jaunesniam nei 15 metų amžiaus nepilnamečiui bei kaltininkas turi valdžią to nepilnamečio atžvilgiu, jei kankinimas ar

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 1999 m. gruodžio 12 d. „Teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“. *Teismų praktika*, Nr. 12, 1999

¹³¹ Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть. Москва, 1999, с. 51 - 59

barbarizmo veiksmai sukelia nuolatinį luošumą ar negalavimą ir jei nusikaltimas padarytas organizuotoje grupėje (222 str. 4- 5 d.). Griežčiausia bausmė numatyta aptariamo straipsnio 6 dalyje: laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos asmeniui, kuris atlieka minėtus veiksmus ir jei jie sukelia nukentėjusiojo mirtį, bet nebuvo tyčios sukelti mirtį. Taip pat ši bausmė gali būti skiriama kaltininkui, jei šio nusikaltimo pasekmė- dar vienas nusikaltimas. Apibendrinant galima teigti, jog už sunkų sveikatos sutrikdymą tiek pagal Lietuvos Baudžiamąjį kodeksą, tiek pagal užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus skiriama viena iš griežčiausių bausmių - laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Griežčiausiomis bausmėmis už šį nusikaltimą pasižymi Prancūzija (net laisvės atėmimas iki gyvos galvos), tuo tarpu švelniausiai baudžiama Švedijoje (iki 10 metų), o likusių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose maksimali laisvės atėmimo bausmė už nagrinėjamą nusikaltimą neviršija 12 metų. Atsižvelgiant į tai, kad beveik visų nagrinėjamų užsienio valstybių, tame tarpe ir Lietuvos, baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos sankcijų medianos svyruoja nuo 5 iki 6 metų, galima daryti išvadą, jog visose paminėtose valstybėse už šį nusikaltimą baudžiama panašiai.

Išvados

1. Naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, skirtingai nei daugumoje kitų nagrinėjamų valstybių (Rusijos, Švedijos, Latvijos) baudžiamuosiuose įstatymuose, pavojingiausias nusikaltimas sveikatai įvardijamas visiškai nauja sąvoka „sunkus sveikatos sutrikdymas“. Kai kuriose užsienio valstybėse laikomasi nusistovėjusios baudžiamosios praktikos ir nagrinėjamas nusikaltimas vadinamas „sunki kūno sužalojimu“.
2. Sveikatos sutrikdymas – tai žmogaus sužalojimas ar susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių ar organų vientisumą arba sutrikdant jų funkcijas. Sužalojimas yra žmogaus kūno audinių ar organų anatominio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu, cheminiu poveikiu. O susargdinimas – organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinosios medicinos pagalbos.
3. Visose nagrinėjamose valstybėse sunkaus sveikatos sutrikdymo objektas yra kito žmogaus somatinė ar psichinė sveikata nuo jo gyvybės pradžios iki mirties momento.
4. Tiek Lietuvos, tiek ir užsienio valstybių įstatymų leidėjas nukentėjusiojo požymių nekonkretizuoja, todėl yra laikoma, kad nukentėjusiuoju gali būti bet kuris asmuo, nepaisant jo pareigų, amžiaus, lyties ar kitų savybių.
5. Objektyviosios pusės požymių reglamentavimas atskirų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose pakankamai skirtingas, tačiau tokios dėl sunkaus sužalojimo ar susargdinimo atsiradusios pasekmės kaip organų netekimas ar sužalojimas, susargdinimas pavojingomis gyvybei ligomis, suluošinimai - daugumos šalių pagrindinės sveikatos sutrikdymo nusikaltimo sudėties požymiai.
6. Sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu. Tarp katininko veikos ir kilusių padarinių – sveikatos sutrikdymo turi būti juridškai reikšmingas priežastinis ryšys. Priežastinio ryšio nustatymas leidžia teisingai kvalifikuoti veiką, o sveikatos sutrikdymo būdas, laikas ir kitos aplinkybės – individualizuoti bausmę. Kai kuriais atvejais nusikaltimo padarymo būdas – kvalifikuojanti aplinkybė, parodanti didesnę veikos pavojingumą.

7. Sveikatos sutrikdymas yra sunkus, jei sužalojimas ar susargdinimas sukėlė bent vieną iš padarinių, nurodytų 135 str. 1 d. dispozicijoje. Jie yra būtina baudžiamosios atsakomybės sąlyga už sunkų sveikatos sutrikdymą.
8. Sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektu Lietuvoje, Rusijoje, Latvijoje ir Prancūzijoje pripažįstamas fizinis, pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, sulaukęs 14 metų amžiaus, asmuo. Subjekto amžius skiriasi tik Švedijoje – 15 metų. Vienintelėje Prancūzijoje numatyta ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už sunkų sveikatos sutrikdymą.
9. LR BK 135 straipsnyje numatytas sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padarytas tiesiogine, netiesiogine, konkretizuota arba nekonkretizuota tyčia.
10. Esminiai skirtumai lyginant užsienio valstybių ir Lietuvos baudžiamuosius įstatymus atsiskleidžia nagrinėjamo nusikaltimo kvalifikuojančiuose požymiuose. Lietuva pasirinko net dvylikos požymių reglamentavimo būdą. Tuo tarpu kitos valstybės, išskyrus Prancūziją, šitokia kvalifikuojančių požymių gausa nepasižymi, o kai kur jų iš vis net nebandoma išskirti (Švedija), o tai gali lemti nevienodą šios normos taikymą praktikoje. Pažangu yra tai, kad naujajame BK numatyti tokie nauji požymiai kaip sunkus sužalojimas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui ir pan., nes atsiradus galimybei transplantuoti vieno žmogaus organus ar audinius kitam siekiant išsaugoti žmonių gyvybę ir sveikatą, tuo gali pasinaudoti kriminalinio pasaulio atstovai nusikalstamų veikų įgyvendinimui.
11. Už sunkų sveikatos sutrikdymą įstatymų leidėjas numato griežtą bausmę – laisvės atėmimą iki 10 metų. Panašios bausmės numatytos ir Rusijos, Vokietijos, Latvijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Ypatingu griežtumu pasižymi Prancūzijos baudžiamasis įstatymas, numatantis laisvės atėmimo bausmę iki 15 metų (nesant kvalifikuojantiems požymiams). Tačiau nei viename iš paminėtų valstybių BK, išskyrus LR BK, nenumatyta švelnesnė kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausmė.

Santrauka

Magistriniame darbe nagrinėjamas sunkus sveikatos sutrikdymas, už kurį numatyta baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje. Siekiant išsamiai atskleisti pasirinktą temą, darbe analizuojama ir bendroji nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata akcentuojant tokius elementus kaip sveikatos sąvoka, jos sutrikdymo samprata ir šiuo metu galiojančiame BK įtvirtinta nusikaltimų žmogaus sveikatai sistema. Tačiau minėtų elementų nepakanka sunkaus sveikatos sutrikdymo nusikaltimui apibūdinti, todėl apžvelgiamos atskiros sunkaus sveikatos sutrikdymo rūšys, šios nusikalstamos veikos reglamentavimo raida Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose įvairiais Lietuvos istorijos laikotarpiais. Nagrinėjant tyrimo objektą ypatingas dėmesys skiriamas sunkaus sveikatos sutrikdymo elementams bei šią veiką kvalifikuojantiems požymiams atskleisti. Lyginamuoju aspektu aptariami Rusijos, Švedijos, Latvijos bei Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose numatyto sunkaus sveikatos sutrikdymo reglamentavimo ypatumai.

Summary

The present Master degree thesis analyses grave injury to person's health, which incurs criminal liability foreseen in Article 135 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. In order to present a comprehensive study of the theme concerned, attention is also given to the analysis of the grave injury to person's health by focusing on such elements as the conception health, the concept of injury to health, and the system of offences related with inflicting grave injury established in the currently effective Criminal Code. These elements, however, are not sufficient for the definition of a crime causing grave injury to person's health, therefore attention is also given to the separate types of grave injury to person's health and the tendencies in the regulation of this crime in the criminal legislation of the Republic of Lithuania in various historic periods of Lithuania. A particular attention of the study is given to the elements comprising grave injury to person's health and the disclosure of the defining features of this offence. The work also includes a comparative analysis of the specifics of regulation of grievous bodily harm in the criminal legislation of such countries as Russia, Sweden, Latvia and France.

Literatūros sąrašas

Norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// *Valstybės žinios*, Nr. 33 – 1014, 1992.
2. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/6 364/01).
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// *Valstybės žinios*, Nr. 40 – 987, 1995.
4. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 2003 m. priimančias bendrijos veiklos programą visuomenės sveikatos srityje (2003 – 2008) (1786/2002/EB).
5. 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija// *Valstybės žinios*, Nr. 9 – 244, 1991.
6. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija// *Valstybės žinios*, Nr. 60 – 1501, 1995.
7. Code Penal. Quatorzieme edition. Paris: Litec, 2002.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// *Valstybės žinios*, Nr. 89 – 2741. 2000
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas// *Valstybės žinios*, Nr. 18 – 147, 1961.
10. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// *Valstybės žinios*, Nr. 74 – 2262, 2000.
11. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo// *Valstybės žinios*, Nr. 26 - 597, Nr. 26 – 597, 1993.
12. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo// *Valstybės žinios*, Nr. 60 – 1182, 1994.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105, 111 ir 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 41 – 993, 1997.
14. Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 30 – 711, 1997.
15. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 53 – 1290, 1995.
16. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 63 – 1231, 1994.

17. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 43 – 1602, 2002.
18. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 66 – 2130, 1999.
19. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 116 – 2696, 1996.
20. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 43 – 1601, 2002.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 261 patvirtintos kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės// *Valstybės žinios*, Nr. 17 – 493, 1992.
22. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V – 298/158/A1 - 86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių“// *Valstybės žinios*, Nr. 52 – 2357, 2003.
23. The Swedish Penal Code. Ministry of justice: National Council for Crime prevention. Stockholm, 1990.
24. Уголовный Латвийской республики. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
25. Российской федерации Уголовное право кодекс. Особенная часть. Москва, 2000.

Specialioji literatūra:

23. ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2003.
24. ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vadovėlis. Antrasis papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2001.
25. ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
26. ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Namų advokatas.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.

27. ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, Nr. 54, 2005.
28. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, Nr. 59, 2006.
29. ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos. Daktaro disertacijos santrauka*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007.
30. ANDRIULIS, V.; et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
31. DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, Nr. 3, 1999.
32. DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, Nr. 58, 2006.
33. GARMUS, A.; KURAPKA, E., CĖPLA, A. *Teismo medicina. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės akademijos leidybos centras, 2000.
34. GRABAUSKAS, V. *Medicinos enciklopedija. II tomas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
35. HERRING, J. *Criminal law. Text, cases and materials. Second edition*. London, 2006.
36. JANULAITIS, A. *Kazimiero teisinys (1468 m.)*. Vilnius, 1967.
37. JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. *Verslo ir komercinė teisė*, Nr. 4 – 5, 1999.
38. JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. *Teisės problemos*, Nr. 2, 1997.
39. KAVOLIS, M.; BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934.
40. KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
41. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964.
42. MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Eugrimas, 2000.
43. MAYAUD, Y. *Code Penal. Centieme edition*. Paris: Dalloz, 2003.

44. MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997.
45. MIKELĖNAS, V.; et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002.
46. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
47. PAVILONIS, V. *Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus (teorija ir praktika)*. Justitia, 1997.
48. PEČKAITIS, J; et al. *Baudžiamoji atsakomybė už tyčinį sunkų sveikatos sutrikdymą*. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2002.
49. PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984.
50. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
51. PIESLIAKAS, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Mokymo leidinys*. Vilnius: Lietuvos policijos akademijos leidykla, 1996.
52. SAEGO, P. *Criminal law*. London: Thomson Sweet and Maxwell, 1985
53. SMITH, JC; HOGAN, B. *Criminal law*. London: Butterworths, 1978.
54. VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001.
55. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai: pagal 1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius: Mintis, 1981.
56. VANSEVIČIUS S. *Nusikaltimai ir baudmės Lietuvos Statutuose*. Vilnius, 1989.
57. WILLIAMS, G. *Textbook of criminal law*. London: Stevens & sons, 1978.
58. АРЕНДАРЕНКО, А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу российской федерации*. Москва: Книжный мир, 2004.
59. БОРИСОВ, В. И.; КУС, В. Н. *Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации*. Харьков, 1995.
60. ДУБОВЕС, П. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964
61. ЛЕБЕДЕВ, В. М.; al. *Коментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. 2 – е издание*. Москва: Издательство норма, 2004, с. 268
62. НИКИФОРОВ, А. С. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1959.

63. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; МЕНЬШАГИН, Д. *Курс советского уголовного права. Особенная часть*. Москва, 1959.
64. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А. *Преступления против здоровья*, 1938
65. ШАРГОРОДСКИЙ, М. *Преступления против и дороя*. Москва, 1984.
66. ШАРГОРОДСКИЙ, М. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953.
67. ЗАГОРОДНИКОВ, Н. И. *Преступления против здоровья*. Москва, 1969.

Teismų praktika:

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 23, 2005.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. gruodžio 12 d. „Teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis apibendrinimo apžvalga“. *Teismų praktika*, Nr. 12, 1999.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“.
68. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 4/ 2008.
69. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 220/ 2007.
70. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 238/2007.
71. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 4/ 2007.
72. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 310/ 2007.
73. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 443/ 2007.
74. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 175/ 2007.

75. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 432/ 2006.
76. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 123/ 2006.
77. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 278/ 2005.
78. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 55/ 2005.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 20/ 2007.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 254/ 2007.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 331/ 2007.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 757/ 2007.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 622/ 2007.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 99/ 2007.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 92/ 2006.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 342/ 2006.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 307/ 2005.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 489/ 2005.

Elektroniniai dokumentai:

89. Pasaulio sveikatos organizacija. Prieiga per internetą:
<http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf>.